Frederiksberg Slot fra 1852 til vore Dage

Af Niels Maare

DE BESKRIVELSER der foreligger om Frederiksberg Slot og dets Historie har naturligt omfattet den Periode, hvor Slottet var Kongebolig. Hensigten med det efterfølgende har været i korte Træk at gøre Rede for Slottets Brug efter Enkedronning Marie Sophie Frederikkes Død den 21. Marts 1852, hvorefter Slottet ikke mere blev benyttet som Bolig for Kongehuset. Der er iøvrigt særlig lagt Vægt paa en Redegørelse for de Overvejelser, der førte til Slottets Indretning til Brug for Hærens Officersskole med en kort Beskrivelse af denne Indretning samt en Omtale af de vigtigste Mærkedage i Skolens Historie og — selv om der forhen er gjort nærmere Rede for de senere Aars Restaureringsarbejder paa Slottet — for en Fuldstændigheds Skyld en kortere Beretning over disse Arbejder.

1. *Tiden fra 1852 til 1868.*

Allerede i 1842 — ved kgl. Resolution af 26/3 — var »den saakaldte Fasangaard« blevet overladt Digteren, Konferentsraad Oehlenschläger til Beboelse samtidig med, at den gamle Slotsforvalterbolig med Gartnerbolig — efter at den daværende Slotsforvalter J. Bonsach havde faaet anvist Bolig i nogle Lokaler i Slottets østre Fløj — ogsaa var blevet udlejet. For begge de udlejede Boliger blev der dog stillet den Betingelse, at Tilladelsen til Leje kun gjaldt indtil videre, og indtil der maatte træffes anden Bestemmelse om bemeldte Boliger.

I 1848 havde Digteren, Konferentsraad Carsten Hauch faaet Tilladelse til at benytte nogle af Slottets Gemakker som Bolig og i Sommeren 1852 fik Teaterchefen, Digteren J. L. Heiberg og Jo-

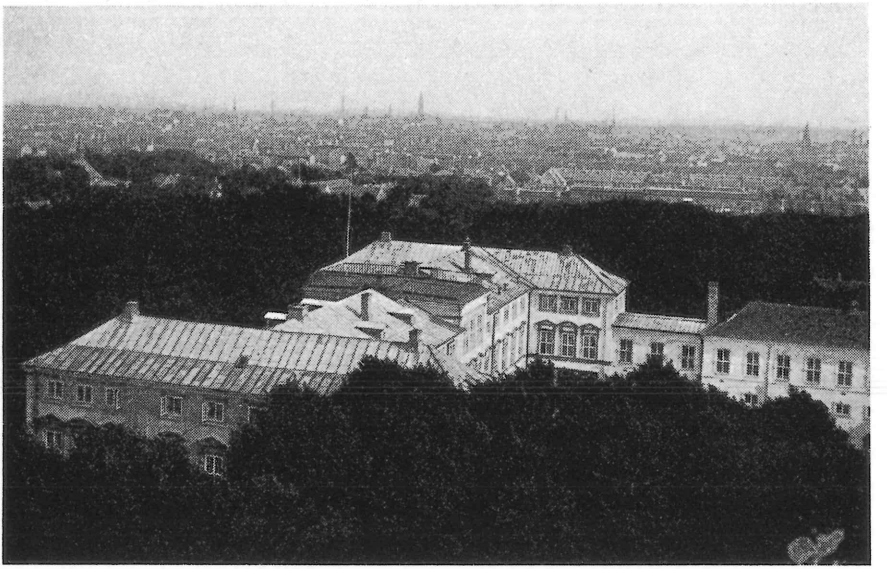

Slottes Hovedbygning set fra Zoologisk Haves Udsigtstaarn.

hanne Luise Heiberg stillet nogle Gemakker til Raadighed som Sommerbolig.

I Maj Maaned 1852 blev en Del af Slottets Inventar flyttet til Gammel Skodsborg til Brug ved Monteringen af denne Ejendom, som Frederik VII samme Aar havde erhvervet.

I en Fortsættelse af Fortegnelse over Slottets Inventarium af August 1854 bemærkes bl. a., at af de 28 Stole i Slotskapellet er de »12 betrukne med drapcouleurt Klæde«. I Badet findes paa dette Tidspunkt »6 Marmorvaser med Metalknapper og 1 Speil over Vandkummen, i forgyldt Ramme hængende i 4 Kæder, om Rammen en udtunget Kappe af Silketøi med en takket Guldtræsse«. Paa og om Slottet anføres bl. a. 4 »Steen-Lyktepiller« med Glaskupler (maa formentlig være de to nuværende foran Slottets Hovedindgang og to, som har staaet ved Slottets Hovedtrappe i Slotsgaarden) og 6 Jernstativer til Glaskupler (er sikkert de Stativer, som ved Slottets Restaurering i 1922-32 de samme Steder er blevet anvendt til Belysning af Slotsgaarden).

I en »Fortegnelse over Murer- og nagelfaste Inventarier ved

Frederiksberg Slot« nogle Maaneder forud (1. Juni 1854) anføres bl. a., at Kongens og Dronningens lille Trappe er »forsynet med Betræk«, og at Pandekagekøkkenet har »Væggebetræk med hollandske Fliser og en Skorsteenskamin hvilende paa 2 Kobberpiller«.

I Maj samme Aar fik Artilleribrigaden Raadighed over ledige Lokaler i Stueetagen ved Buegangene og nogle Værelser i Mezzaninetagen til Indkvartering af 1 Officer, 2 gifte Underofficerer og ca. 80 Underofficerer og Konstabler.

Paa samme Tid ansøgte Formanden for Maler-Sangforeningen og Sangforeningen »Dania« om Tilladelse til at give fire musikalske Underholdninger i velgørende Øjemed i Slotsgaarden, og kort Tid efter fremkom en Ansøgning om Tilladelse til at benytte den underjordiske Gang til Opbevaring af Øl fra 1. Januar 1855 til Slutningen af Sommeren samme Aar.

I 1854 og 55 fik den kongelige Livgarde til Fods Tilladelse til at benytte 14 Værelser, i østre Fløjs Stueetage og vestre Fløjs Beletage, til Lazaret til Øjensygdomme. Overhofmarskallatet er i April 1855 imidlertid imod, at denne Tilladelse gives, da Krigsministeriet tidligere har rømmet de paagældende Lokaler i en ramponeret Tilstand uden at overtage Bekostningen ved den nødvendige Istandsættelse.

Den 16/12 1856 faar Frimurerlogen Tilladelse til fra 4/1 1857 at benytte de 10 Gemakker inclusive Riddersalen, der findes i Hovedbygningens Beletage (Kongeetage) i Midterpartiet og den vestre Fløj — i 1862 blev Tilladelsen udvidet med de 4 resterende Gemakker i den østre Fløj, saaledes at Frimurerlogen i de fire følgende Aar raadede over samtlige Lokaler i Hovedbygningens Beletage.

I 1857 fremsendte det tekniske Medlem af Kontrolkomiteen for Aktieselskabet Alhambra Ansøgning om »Tilladelse til Afbenyttelse for en Tid af 8 Uger af den store Sal, Rosen kaldet, i Frederiksberg Slot, for deri at lade Theatermaler C. Hetch male forskellige Decorationer til Selskabets Theaterbygning« (i Frederiksberg Allé).

I de derpaa følgende Aar udnyttes Slottet yderligere til Beboelse — i 1858 flytter saaledes Adjutanten hos Kongen, Oberst J. H.

Fensmark ind, i 1860 Generalløjtnant A. C. F. Moltke og noget senere Politikeren Orla Lehmann. Zoologisk Haves Grundlægger, Dr. N. Kjærbølling, havde Bolig paa Slottet fra Oktober 1859 til Oktober 1868.

Underofficerer fra Slesvig og Holsten fik i 1864 anvist Bolig paa Slottet.

Medens Frederiksberg Kirke i Tiden 14/8-27/11 1864 blev hovedrepareret, blev Slotskirken, der efter Enkedronningens Død havde staaet ubenyttet hen, anvendt til Afholdelsen af kirkelige Handlinger. Derved kom Slotskirken til at danne Rammen om den senere Rektor fra Efterslægtsselskabets Skole, Professor Fr. Bokkenheusers Bryllup den 4/11 1864 med Therese Langeland. Indtil Slotskirkens Genindvielse den 24/1 1932 er kun yderligere et ikke fyrsteligt Par blevet viet i Slotskirken, nemlig Digteren J. Chr. Hostrup, der den 29/6 1855 af N. F. S. Grundtvig blev viet til Carsten Hauchs Datter Elisabeth. Om Højtideligheden den 4/11 1864 skriver Professor Bokkenheuser i sine Erindringer: »Vort Bryllup stod paa Frederiksberg. Paa den Tid var Frederiksberg Kirke under Reparation, og Gudstjenesten og alle de kirkelige Handlinger blev holdt i det lille Kapel i Kælderen paa Slottet. Der skal foruden os kun eet Par være viet ved Lys i den lille Kirke, og vi maatte selv sørge for Belysningen, som bestod i en stor Mængde Stearinlys. Provst Hall, Broder til Ministeren, viede os, og Kirken var fyldt til den sidste Plads; thi Frederiksberg var den Gang en lille By, hvor alle kendte hverandre, og man maatte da hen og se Therese Langeland staa Brud. Hun og hele hendes Slægt hørte til paa Frederiksberg. Allégade, gamle Nr. 19, hvor hun i mange Aar siden sin Faders Død havde haft sit Hjem, er nu nedrevet.«

Det fremgaar af de Beskrivelser, der i Aarene 1864-68 fremkommer om Slottets Tilstand, at der efter 1852 kun er anvendt det strængt nødvendige til Slottets indvendige og udvendige Vedligeholdelse. I 1858 maa der f. Eks. omgaaende foretages en Restaurering til 2000 Rdl., af et af Coffres Loftsmalerier. Beskadigelsen af Maleriet var saa betydelig, at Reparationen maatte foretages uden at afvente Rigsdagens Bevilling.

I 1864 nedsættes en Kommission til at undersøge, om Slottet

maatte egne sig til Anvendelse til Invalidestiftelse eller Kavallerikaserne. Kommissionens Betænkning gik imidlertid imod Gennemførelsen af disse Planer. Samme Efteraar fremkommer Krigsministeriet med Planen om paa Slottet at anbringe den militære Højskole, som siden sin Oprettelse i 1830 havde haft sit Hjem i »Gjethuset« paa Kongens Nytorv. Dette gav omgaaende Slottets tilsynshavende, kgl. Bygningsinspektør, Professor F. Meldahl, Anledning til følgende Udtalelse i en Skrivelse af 28/10 1864 til Finansministeriet: »Som bekendt kan Militæretatens Ingeniører ikke have den Udvikling, der hører til for paa rette Maade at lede den Art af Arbejder, dels under eventuelle Ombygninger, dels under de aarlige Vedligeholdelser, og der maa derfor ved Overleveringen af Slottet stilles den Betingelse, at det i den Retning blev at underlægge en kyndig Mands Overtilsyn, dels naar Indretningen af Højskolen foretages, dels i Aarenes Løb, naar Vedligeholdelsesarbejderne agtes foretaget. Etatsraad J. J. A. Worsaae var vel rettest den, hvem et saadant Overtilsyn maatte tilkomme.« Professorens Forslag blev imidlertid ikke gjort til Genstand for Behandling, men blev henlagt.

Undersøgelserne om Højskolens Anbringelse paa Slottet trak imidlertid ud, og den militære Højskole flyttede i Sommeren 1865 midlertidig ind i den af Landakademiet forhen, indtil dets Nedlæggelse i 1861, benyttede Bygning paa Hjørnet af Bredgade og Fredericiagade (Akademigade), nu Retsbygning. Den 3. Marts 1866 fremsendte Professor Meldahl til Indenrigsministeriet i Tilslutning til Planen om en ændret Benyttelse af Slottet en Beregning over Omkostningerne ved Istandsættelse af dette med en eventuel Udlejning af samme for Øje: Indretningen af 18 Boliger i Slottets Hovedbygning og 14 Boliger i Lakajbygningen vilde medføre en Udgift paa ialt 6445 Rdl.

Endnu i April 1867 fremsendes Bygningsinventarie-Fortegnelse for Frederiksberg Slot. Af de Bemærkninger, som Bygningsinspektøren, Professor Meldahl, fremkommer med til denne Fortegnelse, skal anføres:

»I Badekælderen findes 5 Marmorvaser eller Urner, den 6. skal efter Slotsforvalterens Sigende bero hos ham.«

Professor Meldahl bemærker hertil, at den manglende 6. Vase burde Slotsforvalteren vel rettest have tilbagebragt til de øvrige 5.

I Kirken — hvor Alterbilledet angives at være omgivet af en smal malet og forgyldt Ramme — var to smaa Gardiner til at hænge op foran Orglet ikke til Stede. Slotsforvalteren angiver, at det var de samme Gardiner, som var anvendt til Betræk paa de tre Knæskamler ved Alteret. 2 andre smaa Gardiner var væk, og det vides ikke, hvor de fandtes. Alterdugen og Krucifikset var ikke til Stede, men angives udlaant til Amalienborg, sammen med de to Sølvlysestager med Alterlys — jfr. senere. Desuden anføres, at et med Figurer indvævet Guldlæder Tapet efter Skrivelse af 30/3 1866 er afleveret til Rosenborg.

Efter Vedtagelsen af Loven af 6/7 1867 om Hærens Ordning anmodede Krigsministeriet imidlertid den 2/9 1867 Chefen for den militære Højskole, Oberst J. F. M. Ernst om i Forening med Oberst J. G. Linde, Chef for Københavns og Citadellet Frederikshavns Fortifikation at undersøge, hvorvidt Frederiksberg Slot maatte egne sig til Indretning til Officersskolens Brug samt om eventuelt at udarbejde Forslag desangaaende ledsaget af Overslag over Bekostningen.

Den 11/9 faar derefter Kaptajn H. B. Hertel og Premierløjtnant O. K. Larssen (Fader til den senere Chef for Hærens Officersskole, Oberst Rolf Larssen) Adgang til Slottets Lokaler for at kunne udarbejde det detaillerede Overslag.

Den 19/10 1867 fremsendtes Indberetningen ledsaget med Forslag og Overslag over Bekostningen ved Officersskolens Indretning paa Frederiksberg Slot til et Beløb af 83.000 Rigsdaler.

I Indberetningen anførtes til Indledning:

»Det stod fra første Øjeblik klart for os, at Slottet med sin frie, sunde Beliggenhed maatte kunne afgive et fortrinligt Sted for den paatænkte Officersskole, saafremt dets Lokaliteter lod sig afbenytte uden alt for store Bygningsforanstaltninger, og at det hele Etablissementets smukke Ydre og elegante og hyggelige indre Udstyring maatte kunne indvirke paa den Tone, der maa ønskes paa en Uddannelsesanstalt for Officerer.

Slottet egner sig godt med Undtagelse af Stald og Ridehus m. m.

Samtidig med Indretningen maa Slottet imidlertid underkastes en gennemgribende Istandsættelse saavel den indre Bygning som paa Tag og Fag, saafremt Krigsbestyrelsen ikke skal udsættes for faa Aar efter Bygningens Overtagelse at maatte anvende uforholdsmæssig store Bekostninger paa Etablissementets aarlige Vedligeholdelse.

Samtlige til Slottet hørende Udhuse er ældre, tildels Bindingsværksbygninger, der er i en saa forfalden Stand, at de ikke uden uforholdsmæssige Udgifter lader sig istandsætte og forandre til nogen af de manglende Lokaliteter, og de ligger desuden i en saa betydelig Afstand fra Slottet, at de alene af den Grund ikke egner sig hertil.«

Med Hensyn til *Hovedbygningen med Fløje* anføres: »Kælderen er noget fugtig, men da der er fuldstændig Kloaksystem under hele Slottet, vil Manglen kunne afhjælpes. Stueetagen er i den vestre Del og Midterparti indrettet til Beboelse og vil med nogle Ændringer kunne tages i Brug. Den østre Del af Stueetagen findes endnu i sin oprindelige Stand, som da Bygningen benyttedes som Slot, og vil vel behøve et grundigere Eftersyn. Beletagen er ligeledes i den vestre Del indrettet til Beboelse, nylig istandsat og saa at sige færdig til Benyttelse. Midterpartiet og den østre Del er i den oprindelige slotsmæssigt udstyrede Stand og ville, naar Kaminerne erstattes med Ovne, kunne afgive et smukt og brugbart Lokale for Skolen, Attiquen er i begge Fløje indrette til Beboelse og tildels istandsat. Midterpartiet indtages af den smukke Sal Rosen, der i den Stand, den nu er, vil kunne afgive et hensigtsmæssigt Lokale for den paatænkte Brug som Biblioteksal for Skolen.

Den hesteskoformede Tilbygning, der slutter sig til Hovedbygningens Fløje, indeholder: Stueetagen, der nu er beboet og derfor tildels istandsat. Værelserne i selve Hesteskoen er i nogenlunde god Stand, men Etagens lavtliggende Gulve er fugtige, hvorfor det vilde være nødvendigt at omlægge dem og anbringe et Betonlag under dem. Mezzaninen er ligeledes istandsat til Beboelse. Vel er Lokalerne meget lave, men egner sig desuagtet hertil.

Beletagen er i det hele i god Stand og vil kunne afgive særdeles heldige Lokaler for Skolen.«

Med Hensyn til Slotskirken bemærkes: »Da Kirken er saa tarvelig udstyret, at kun de nøgne Vægge bliver tilbage, naar Prædikestolen, Maleriet over Alteret samt Loftsmaleriet og Marmorgulvet borttages, har vi ikke taget i Betænkning at anvise Laboratoriet Plads i samme, hvortil Lokalet fortrinligt egner sig, da det er særdeles lyst, meget højt og fordelagtigt beliggende med Hensyn til den Brug, man kan gøre af de omliggende Lokaler. Det foreslaas at anvende det ved Siden af liggende Badeværelse (Dronning Caroline Mathildes) til Svovlbrinte Lokale og de oven over værende Kabinetter til Værelser for Læreren i Kemi.«

Endelig foreslaas indrettet et Observatorium med Kuppel af 8′ Diameter og 9′ Højde paa Platformen over Hovedbygningens Midterparti. (Heldigvis blev Forslagene til Badeværelsets Benyttelse og Kuplens Anbringelse, der helt vilde have ændret Slottets Udseende, ikke godkendt. Laboratoriet blev henlagt til Udbygningerne og Kirken indrettet til Festsal for Skolen for nogle faa Aar senere (1874) at blive benyttet til Bibliotek — jfr. senere).

Da der er ringe Bebyggelse i Slottets Omegn, bliver denne anset for velegnet til Afholdelse af Felttjenesteøvelser.

De foreslaaede Bygningsforandringer indskrænker sig iøvrigt til de allernødvendigste, hvorved, som det anføres, »hele den smukt dekorerede indre Udsmykning kan bevares uforandret, saa Omkostningerne ville blive de mindst mulige.«

I Tilslutning til det ovenfor anførte omfatter Forslaget derfor 1) Nedbrydning af Kirkens Pulpiturer, Prædikestol, Flisegulvets Erstatning med Bræddegulv. 2) Udførelse af 2 nye Hovedtrapper gennem de 3 Etager af Hovedbygningens Fløje og Anbringelsen af det nævnte Observatorium, 3) Hvidtning af Gibslofterne, 4) Hovedreparation af 234 Vindueskarme med Rammer og Ruder i Hovedbygningen og tilsvarende Arbejde paa 136 Vinduer i Tilbygningerne, 5) Restaurering af Paneler, Døre og Vægge, 6) Fuldstændiggørelse af den i 1862 paabegyndte Gasinstallation, 7) Opførelse paa Grunden Vest for Slottet ved Zoologisk Have ud mod Hovedlandevejen af et Eksercer-, Gymnastik- og Ridehus samt Stald til 20 Heste og endelig 8) Opbrydning af Brolægningen i Slotsgaarden og dennes Makadamisering med Murbrokker og

Grus. Til disse Arbejder slutter sig Reparationen af Bygningerne paa Tag og Fag. Bygningsforandringerne anslaas til 8500 Rdl., Istandsættelsesarbejderne m. v. til 29.175 Rdl., Nybygningerne: Eksercer- og Gymnastikhus til 28.000 Rdl., Stald til 5000 Rdl. og Reparation paa Tag og Fag m. m. til 12.325 Rdl. ialt 83.000 Rdl.«

2. *Tiden fra 1868 til 1893.*

Efter Modtagelsen af Indberetningen af 19/10 1867 lod Krigsministeriet i Begyndelsen af 1868 foretage en Undersøgelse af, om Elevskolen eller Skydeskolen for Haandvaaben maatte kunne anbringes paa Slottet sammen med Officersskolen; Resultatet af denne Undersøgelse blev, at Hærens Elevskole ogsaa vilde kunne indkvarteres paa Slottet, og at Merudgiften herved vilde beløbe sig til 7000 Rigsdaler.

Krigsministeriet bestemte derfor under 29/4 1868, at Officersskolen og Elevskolen skulde anbringes paa Frederiksberg Slot fra 1/5 1868. Undervisningen skulde herefter officielt begynde den 2/5 med Parole paa Slottet den 4/5 1868. — Efter Elevskolens Ophør i 1912 fik fra 1923 den nyoprettede Officiantklasse anvist Undervisnings- og Belægningslokaler paa Slottet.

Ved Lov af 17/5 1868 blev derefter bevilget 65.000 Rdl. til Indretning af Slottet for Officersskolen i Forening med Elevskolen. Af nævnte Sum blev for Finansaaret 1868-69 de 41.000 Rdl. bevilget til Anvendelse til Gennemførelsen af Bygningsændringerne og Istandsættelsesarbejderne paa selve Slottet, idet Ministeriet ønskede disse Arbejder afsluttede saaledes, at Skolen kunde tage Slottet i Brug i Foraaret 1869. Resten af Bevillingen: 24.000 Rdl. paaregnedes anvendt til Opførelsen af et nyt Ridehus for Foden af Bakken og til Indretning af Kongestalden til Brug, dels til Stald, dels til Eksercer- og Gymnastiksal. Beboerne paa Slottet (ialt 32 Lejemaal) kunde først opsiges til Fraflytning til Oktober Flyttedag 1868, og Udførelsen af de væsentligste Ændringsarbejder maatte derfor udskydes til efter dette Tidspunkt. Reelt begyndte Undervisningen paa Slottet derfor først den 24/6 1869. Forud for Gen-

nemførelsen af Planen lod Krigsministeriet denne forelægge for Professorerne Meldahl og Worsaae, der i Forbindelse med Chefen for 1. Ingeniørdirektion, Oberst Linde, den 18/6 1868 udtalte: »at den forelagte Plan viser, at der ved Distributionen er taget særligt Hensyn til Bevaringen af Slottets smukt dekorerede Lokaler og med faa Undtagelser (f. Eks. Kirken) skaffet disse en Anvendelse, der vil tilstede, at berørte Lofts- og Vægdekorationer kunne forblive som de er. Bibliotheket er saaledes tænkt anbragt i Rosen og Tegne- og Klasseværelserne i de smukke Lokaler i Hovedbygningens 1. Etage. Laboratoriet henlægges til Udbygningerne, og Kirken omdannes til Militærskolens større Festsal m. m.« Det henstilledes til Slut, at følgende Gemakker blev bevarede: »1) Værelset i Slottets Hovedbygnings øverste Etage i nordøstre Hjørne, der har været Frederik VI's private Værelse og som endnu helt er conserveret i sin oprindelige ejendommelige Dekoration, 2) de 2 Værelser i samme Bygnings Kælder (Badeværelset med Forværelse) og de tvende over samme beliggende Værelser i Stueetagen som indeholder Frederik IV's Badeværelse og Aftrædelsesværelse ved Kirken, og som endnu er i deres oprindelige Form og Dekoration og 3) Værelset i østre Fløjs Mezzanin, som er et højst ejendommeligt dekoreret Lokale fra Dronning Sophie Magdalenes Tid.«

Til Badeværelset med Forværelset skal bemærkes, at disse Rum hverken i 1868 eller nu er i deres oprindelige Form. Rummene blev oprindelig under Fr. IV benyttede som Konditori og først under Chr. VII blev Badeværelset indrettet. Samtidig fik de to ovenover liggende Gemakker anden Udsmykning paa Døre, Vinduer og Paneler, saaledes at den oprindelige Udsmykning (Marmorering) blev skjult. Ved den senest udførte Restaurering er Udsmykningen fra Chr. VII's Tid afdækket.

Opførelsen af de tidligere omtalte to nye Hovedtrapper i Hovedbygningens Fløje medførte, at fire Kabinetter i hver Etage forsvandt. De der anbragte Loftsmalerier blev senere anbragt paa Rosenborg.

Iøvrigt skred Indretningen kun langsomt frem, dels da Frigivelsen af Boligerne (ved hvilken Lejlighed bl. a. Orla Lehmann, Carsten Hauch og Dr. Kjærbølling maatte udflytte) ikke kunde af-

sluttes til Flyttedagen, dels da Arbejderne maatte udføres langsomt og forsigtigt. Bygningsdistriktet, hvis Chef dengang var Ingeniørkaptajn S. A. v. Petersen, indstillede saaledes, at stort set kun Nybygningerne blev udbudt i Licitation, medens de øvrige Arbejder blev udført efter Akkord. Det anførtes bl. a.: »Alle Arbejder foretages med megen Varsomhed, saaledes maa til Eksempel den yderste Grad af Forsigtighed iagttages ved Omlægningen af Gulvene i Attikken, da der ingen Indskud findes, og Loftsmalerierne og Stukarbejderne er anbragt umiddelbart paa Forskallingen,« og senere foreslaas: »Saa meget som muligt af disse Arbejder bør bortaccorderes til paalidelige Mestre, der ville paatage sig Medansvaret for, at ingensomhelst unødvendig Ødelæggelse finder Sted.« At Arbejdet blev udført omhyggeligt og varsomt, fremgaar bl. a. af, at af Bevillingen paa de 41.000 Rdl. blev kun Halvdelen anvendt i Finansaaret 1868-69, medens Resten 20.535 Rdl. maatte overføres til det næste Finansaar.

I Betragtning af, at man paa den Tid ikke havde udpræget Sans for nænsom Behandling og Bevaring af gamle historiske Bygninger og disses Udsmykninger, er det meget glædeligt at kunne konstatere, hvorledes de militære Bygningsmyndigheder fra første Færd i høj Grad har taget Hensyn til Slottets historiske Værdi, idet det jo maa erindres, at Slottet ikke som saadant blev overladt Krigsministeriet.

Den 14/1 1869 afleverede Etatsraad, Professor F. Meldahl Slottet til Ingeniørkaptajn Petersen paa Ingeniørkorpsets Vegne. I den Anledning udfærdigedes en Overleveringsforretning med 4 Bilag, nemlig: Bilag Nr. 1: Situationsplan, Bilag 2: Fortegnelse over Bygningsinventar i Frederiksberg Slot, Bilag Nr. 3: Kvittering for de i Henhold til den mellem Indenrigsministeriet og Krigsministeriet trufne Bestemmelse afgivne Genstande fra Slottet til Opbevaring paa andre kongelige Slotte, Bilag 4: Kvittering fra Statsinventariekommissionen for Borttagning af forskellige Genstande fra Slottet.

Efter Overleveringsforretningen omfatter Slottet følgende Bygninger m. m.:

Slottet med Tilbygninger, det saakaldte Vægterhus med dertil hørende Materialgaard, Pladsen Vest for Slottet mellem dette og

Materialgaarden og Zoologisk Have med derpaa staaende 38 Stk. Lindetræer, den underjordiske, hvælvede Gang (»de to Lys- og Lufthuller fra Gangens Loft til Bakkens Jordoverflade høre til Gangen og kunne ikke af Havens Bestyrelse lukkes«), den saakaldte Køkkenbygning, Kongestalden, den saakaldte Lakajbygning, den mod Kongestaldens nordre Facade støttede Bindingsværksbygning og den paa Pladsen Nord for Kongestalden staaende Vognremise, det Køkkenbygningen og senere anførte Bygninger omgivende Terrain med derpaa staaende 26 forskellige Træer og en Del Buske.

Ved Indenrigsministeriets Skr. af 8/2 1869 blev den 12/2 1869 endvidere overleveret til Militæretaten den saakaldte Hundehave ɔ: Arealet langs Roskildevejen mellem Lakajbygningen og »Familiehaverne« ved Pilealleen.

Det fremgaar af nævnte Bilag 3, at der bl. a. blev afleveret 7 Loftsmalerier, 20 Dørmalerier, 11 Kamin- og Vægspejle, 7 Marmorkaminer, 2 Parketgulve, 2 Silketapeter, 1 Gyldenlæderstapet og en Del Paneler, Dørindfatninger og malede Tapeter.

Fra Kirken, hvor Marmorgulvet tidligere var blevet optaget, blev yderligere fjernet: Altertavlen, Alterbordet (Marmorplade og Marmortrin) 10 Stk. gammelt bleget rødt Silketøj til Drapperier i Kongens Stol (heraf 2 forsynede med Guldfryndser forneden), 2 Stk. smaa Gardiner af rødt Silketøj til at hænge op foran Orglet, 2 Stk. af samme Slags til Vinduet ved den kongelige Stol, 1 Orgel i Træskærearbejde med Fod og Tilbehør, Piberne indlagte med Elfenben, de øverste Registre besatte med 19 smaa Sølvløvehoveder og paa begge Sider 12 smaa Sølvløvehoveder, hvoraf de 11 med 1 Ring, foroven findes 4 smaa Sølvhoveder uden Ringe. Endvidere 1 Orgelbænk, 2 Nummertavler og 28 perlemalede Stolestader paa Gulvet.

I Henhold til Bilag 4 borttog Statsinventariekommissionen fra Slotskirken:

1 Alterdug af Cambrice, kantet med Kniplinger, 1 Alterklæde af carmoisinrødt Silkefløjl med Guldkniplinger, 1 rødt Silkefløjlsomhæng til Prædikestolen besat med Guldtresser, 3 udtungede Kapper af samme Udstyr, 2 Sølvalterstager med tilhørende 2 korte Stk. Voxlys (det præciseres, at Voxlysstumperne *ikke* er afgivne

til Statsinventarie-Commissionen), 1 Christusfigur af Sølv paa et Sølvkors med Ibenholtsfod, hvorpaa nogle Sølvcirater, 1 rød Fløjls guldbroderet Klingbeutel mærket C. 7. 1766.

Endvidere afleveres 2 faste Spejle.

En væsentlig Del af det i Bilag 3 anførte Inventar blev den 6/2 1869 bragt til Fredensborg Slot, hvor noget af det blev anvendt, Resten opmagasineret. En Del af det ikke benyttede — bl. a. Stolestaderne til Kirken og en Del Paneler og malede Tapeter, nogle Dørmalerier og 2 Spejle — blev afgivet i Oktober 1916 til Christiansborg Slots Tegnestue for herfra i Februar 1919 atter at vende tilbage til Frederiksberg Slot, hvor Spejlene og Dørstykkerne nu er anvendt i Chefens Lejlighed, medens Stolestaderne ved Slotskirkens Restaurering blev anbragt paa deres gamle Pladser. Tapetresterne blev 1930 afleveret til Nationalmuseet.

Af det til Statsinventariekommissionen afgivne gik Alterdug og -klæde samt Sølvalterstagerne og Christusfiguren tabt ved Christiansborg Slots Brand den 3/10 1884. Silkeforhænget og Kapperne blev solgt ved Auktion den 14. og 15/11 1879. Klingbeutlen blev den 31/3 1884 afgivet til »De danske Kongers kronologiske Samling« paa Rosenborg, hvor den nu er anbragt i Skabet, der rummer Christian den 7's Bryllupsdragt. Endelig er de to Spejle taget i Brug i den daglige Spisestue paa Fredensborg Slot.

Officersskolen beklagede sig iøvrigt allerede i September 1869 over 1) den utilstrækkelige Installation af Gas (Belysningen i Undervisningslokalerne er for ringe), 2) den højst utilfredsstillende Udbedring af Pletter m. m. paa Døre, Paneler og Vinduer, 3) den uheldige Besparelse ved Reparation af Gulve, hvorved nye og gamle Reparationer i Forbindelse med Rester af den oprindelige Maling (Fliseudsmykning) af Gulvene gav et højst uheldigt Udseende og 4) Utilstrækkeligheden ved Antallet af de opførte Latriner. Skolen ansøgte endelig 5) om at faa lagt Bræddegulv i Stedet for Lergulvet i den nylig indrettede Gymnastiksal m. m.

Det vil efter det foran anførte ses, at Slottet ved Overtagelsen ikke alene var berøvet en ikke uvæsentlig Del af den tidligere Udsmykning og Pragt, men at det ogsaa vedligeholdelsesmæssigt set ikke kom i en tilfredsstillende Stand.

Umiddelbart efter Indflytningen tog Officersskolen Spørgsmaalet op om Slottets Sikring i Ildebrandstilfælde og foreslog dels Anbringelse af Vandhaner paa Gangene, dels — i Begyndelsen af 1870 — Supplering og Forbedring af Brandredskaberne.

Da Reparations- og Ændringsarbejderne i det store og hele var afsluttede, besøgte Kong Christian den IX og Kronprins Frederik den 19/1 1870 for første Gang Officersskolen i den nye Skikkelse.

Københavns Sporveje havde ved Overtagelsen benyttet 1) »den saakaldte Køkkenbygning«, 2) Kongestalden og 3) de i Stueetagen af Lakajbygningen indrettede Stalde. Sporvejene skulde udflytte April Flyttedag 1870, men traf med Krigsministeriet den Ordning, at Køkkenbygningen og Lakajbygningen blev afleveret 1. December 1869, mod at Selskabet til Gengæld kom til at disponere over Kongestalden til 1. Juni 1870.

Allerede i 1871 nærede man Betænkelighed ved at benytte Rosen som Bibliotek. En Undersøgelse af Gulvet viste, at dets Konstruktion var anderledes, end de ældre Tegninger lod formode. Ingeniørkorpset foreslog derfor i 1872 at flytte Biblioteket ned i den tidligere Slotskirke og desuden benytte denne som Mødesal. Samtidig foresloges Bjælkeslaget i Rosen forstærket. Forslaget til Flytningen af Biblioteket blev tiltraadt, og Arbejdet blev afsluttet i Begyndelsen af Aaret 1874.

I de følgende Aar søgte Ingeniørkorpset efterhaanden at raade Bod paa den begrænsede Istandsættelse af Slottet ved Overtagelsen.

I Aarene 1876-78 hovedistandsattes Sokler og Gesimser, 1878-83 blev bl. a. Vinduer og Karme i Hovedbygningen fornyede, medens Stuklofterne blev istandsatte (eftergaaede og hvidtede). Murstensbelægningen i Buegangene blev (beklageligvis) dækket med et Betonlag, — jfr. senere — 1883 istandsattes en Del af Kobbertaget, og der udførtes en direkte Telefonforbindelse mellem Slottet og Brandstationen i Runddelen. Fra 1888-1893 blev Facaderne og Sandstensindfatningerne istandsat.

3. *Tiden fra 1893 til vore Dage.*

Den 1/5 1893 fejredes Skolens 25 Aars Jubilæum. Nationaltidende beretter herom:

»Festen holdtes paa Frederiksberg Slot, der ved sin frie Beliggenhed udenfor, men dog nær Hovedstaden har været saa fortrinlig egnet til Ophold for Skolens Elever. Præcis Kl. 12 ankom Hans Majestæt Kongen (Christian IX) til det flagsmykkede og smukt dekorerede Slot, medens kort forinden Deres kgl. Højheder Kronprinsen og Prins Christian var mødte. De kongelige Herskaber modtoges paa Slotstrappen af Chefen, ledsaget af Stabsofficererne, medens Lærerne m. fl. stod opstillede i Vestibulen ud imod Gaarden. Efter at Presentationen for Hans Majestæt havde fundet Sted begave Festdeltagerne sig til Riddersalen, som var meget smagfuldt udsmykket og hvor en større Forsamling havde givet Møde, nemlig foruden de to Forsvarsministre, den kommanderende General og de fleste herværende Generaler, Generalløjtnanterne Ernst (Skolens første Chef) og Thomsen, Rector magnificus, Professor Matzen, Direktøren for den polytekniske Læreanstalt, Professor J. Thomsen og et stort Antal af Garnisonens Officerer. Straks efter traadte Skolens Chef, Oberst af Ingeniørkorpset Tobiesen, frem og gav en Oversigt over Skolens Formaal og Udvikling i de forløbne 25 Aar. Derefter tog Krigsministeren Hans Excellence General Bahnson Ordet, idet han talte ud fra det velbekendte Ord: Hærens Aand hviler paa Officerskorpset. Efter Afslutningen af Generalens Tale behagede det Hans Majestæt at tage Officersskolens Lokaler i Øjesyn, og Kl. 1 forlod de kgl. Herskaber atter Slottet under livlige Hurraraab fra de paa Slotstrappen opstillede Elever. Om Eftermiddagen samledes Chefen, Skolens nuværende og forhenværende Lærere samt en Deputation af Skolens Elever til en Festmiddag paa Slottet, hvori som særlig indbudte deltog Hans kgl. Højhed Prins Christian, Deres Excellencer Krigs- og Marineministrene samt Chefen for Hærens Elevskole.«

Foruden Kong Christian X, der var Elev i Officersskolens næstældste Klasse fra Oktober 1889 til April 1891 og som efter Skoletiden til Stadighed med megen Interesse har fulgt Udviklingen og

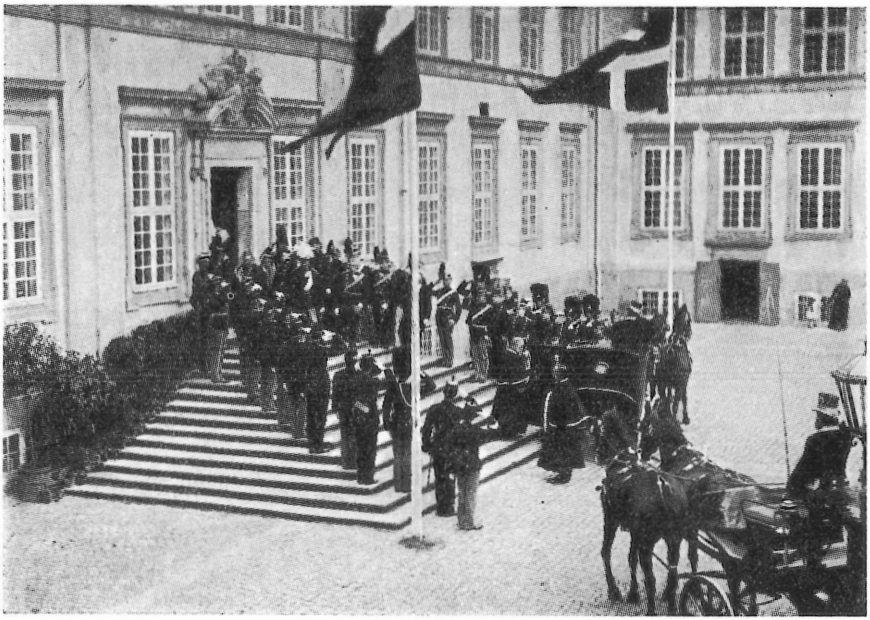

Kong Christian IX forlader Officersskolen ved Jubilæumsfesten den 1. Maj 1893.

ofte aflagt Besøg paa Slottet, har desuden Hans kgl. Højhed Prins Harald været Elev paa Slottet saavel i næstældste Klasse som senere i Generalstabsklassen, samt Deres Højheder Prins Aage og Prins Viggo.

Uden for den kronologisk tilstræbte Oversigt skal her kort berettes om en Episode ved et af Kong Christian X's senere Besøg paa Frederiksberg Slot.

Paa 40 Aarsdagen den 21/3 1931 for Afslutningen af Undervisningen paa Officersskolen samledes Kongen med Klassens øvrige Elever paa Slottet. Forfatteren af nærværende Redegørelse var i den Anledning tilstede ved Gennemgangen af Slottets Lokaler. Efter at Kongen med sine Officerskammerater havde genopfrisket Minderne fra Klasseværelserne og Samlingslokalerne fra Ungdomstiden sluttede Besøget i den gamle Gymnastiksal. Da en af de tilstedeværende om Øvelserne her bemærkede: »Ja, det var dengang«, gik Kongen hen til en Plint, lagde Jakken, sprang op i Ringene, udførte »en Svalerede« og sprang let og ubesværet ned.

I 1894-95 fortsattes Restaureringsarbejderne. Riddersalen blev hovedistandsat, og i Aarene 1898-1902 blev Facaderne istandsatte. I 1904-05 paabegyndte man Installationen af elektrisk Lys i Laboratoriet, og Installationen fortsattes for de aarlige Vedligeholdelsesmidler efter 1910 i Boliger og Kontorer paa Slottet. (W. C. fik Slottet iøvrigt først i 1930 som en af de sidste Bygninger paa Frederiksberg, og først efter at Kommunens tekniske Forvaltning havde meddelt, at Natrenovationen vilde ophøre i Løbet af det paagældende Aar). I 1908-10 hovedistandsattes »Rosen« og »Pandekagekøkkenet«. Sidstnævnte Rum blev rekonstrueret og restaureret, medens »Rosen« blev udstyret med fremmedartede Tapeter, en Majolikaovn og Gaskroner — Rummet skulde anvendes til Brug for Overkrigsretten.

I samme Tidsrum og de følgende Aar udførtes væsentlige Brandsikringsforanstaltninger saasom Forøgelsen af Antallet af Brandhaner og Anbringelse af Rabitzvægge i Loftsetagen.

I 1918 fejredes Skolens 50 Aars Jubilæum. Festen holdtes ligesom i 1893 i Riddersalen. »Denne var nu«, som Berlingske Tidende meddelte, »kun smykket med et Par Flagdekorationer, ellers virkede den ved sin egen festlige Skønhed. Blandt de indbudte var Forsvarsminister P. Munch, Undervisningsminister Keiser Nielsen, den kommanderende General, Viceadmiralen, Direktøren i Krigs- og Marineministeriet, Rector Magnificus, Direktørerne for Kunstakademiet, Polyteknisk Læreanstalt og Landbohøjskolen og Formanden for Frederiksberg Kommunalbestyrelse, Overretssagfører Godskesen. Præcis Kl. 10½ ankom Hans Majestæt Kongen ledsaget af Chefen for Adjutantstaben. Straks efter at Kongen havde taget Plads, tog Festen sin Begyndelse. Der indlededes med en af Cand. mag. Erik Rindom smukt forfattet Kantate. Efter at Chefen for Officersskolen, Oberst Anning-Petersen havde holdt Festtalen, blev 2. Del af Kantaten sunget, hvorefter Hans Majestæt Kongen rejste sig og udtalte: »Jeg ønsker Officersskolen til Lykke paa dens 50 Aars Jubilæumsdag. Jeg hører til dem, der har gode og lyse Minder fra Ungdomsaarene herude, og jeg tror, at alle vi fra den Tid mindes med Tak de mange Lærere, vore Foresatte. Vi husker ogsaa det gode Kammeratskab, der herskede imellem os. Jeg øn-

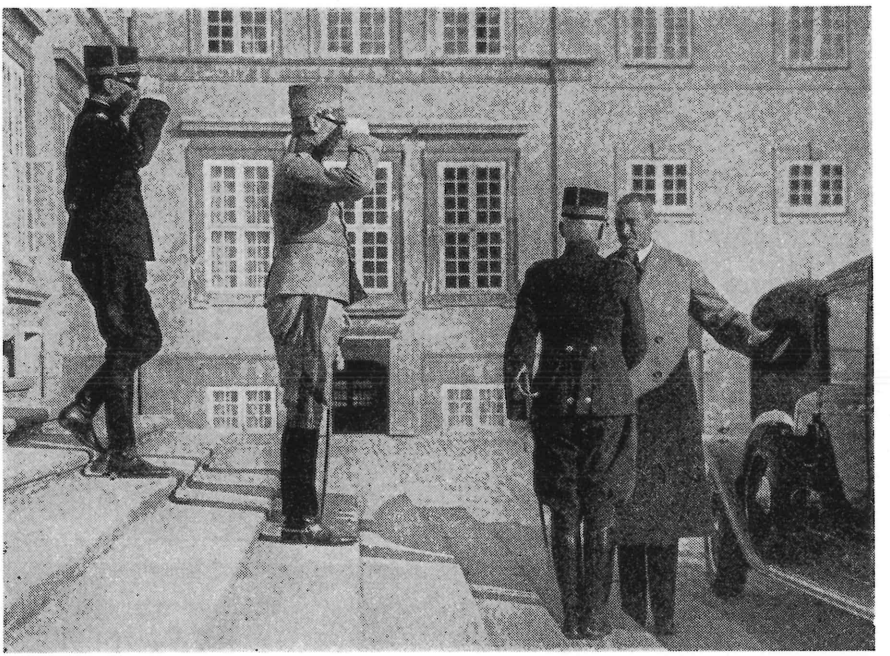

Kong Christian X modtages den 21. Marts 1931 af Oberst Rolf Larssen, Ritmester Dornonville de la Cour og Kaptajn Maare.

sker, at Skolens Elever stedse maa være beredt, naar Manddommen kræver det af dem, og at de maa blive til Glæde og Ære for Officersskolen og for vort Land.«

Efter at Chefen for Officersskolen havde udbragt et Leve for Hans Majestæt Kongen, sluttedes den stilfulde Fest.«

»Politiken« benyttede denne Lejlighed til at raillere over Installationen i Riddersalen, idet den bl. a. anførte: »at hæslige Gaskroner var ophængt i et tyndt Rør, som løb hen over et gammelt Stukloft med danske Vaaben, ogsaa den springende norske Løve, i stærke Farver paa hvid Grund. Det gav en et svært Stød for Brystet at se dette Barbari og kun alt for gerne vendte vi Øjnene fra de smaa Barok-Englebagdele med Gasrørene over de kuplede Former — til de straalende uniformerede Herrer i Salen« og Bladet slutter: »den gamle Baroksal tømtes langsomt, men Gasrørene blev tilbage.«

Det kunde iøvrigt heller ikke nægtes, at den stadige Brug af Gas og Kakkelovne i Aarenes Løb i høj Grad havde forringet de meget smukke Stuklofter og Loftsmalerier, og da 2. Bygningsdistrikt, der siden 1867 havde haft Tilsynet med Slottet og ledet dettes Vedligeholdelse, ikke havde særlige Midler til de nævnte Udsmykningers Udbedring, forsøgte Oberst Anning-Petersen at skabe en saadan Interesse for disse Udsmykningers Bevaring, at der paa særlig Maade kunde fremskaffes Midler til deres Istandsættelse. Den Opmærksomhed, som en i 1918 fra flere Sider rejst Kritik af Slottets ringe Vedligeholdelsesstand havde vakt, resulterede i Dannelsen af Komitéen til Bevaring af Frederiksberg Slot med Generalkonsul V. Glückstadt som Formand. I 1919 udsendte Komitéen som Propaganda »Bogen om Frederiksberg Slot«, smukt og rigt illustreret, med Tekst af Dr. phil. Louis Bobé og varmt anbefalet af Oberst Anning-Petersen.

Komitéens Anstrengelser og Arbejde gav imidlertid intet positivt Resultat, og Distriktet besluttede sig derfor til nogle Aar senere, som nedenfor anført, paa anden Vis at skabe Forstaaelse og Interesse for Sagen.

For at den nødvendige Istandsættelse kunde svare Regning maatte den elektriske Installation fuldføres og Slottet forsynes med Centralvarme, eventuelt maatte Kakkelovnene anbringes enten i Nicherne eller udføres som Varmeovne i Kaminerne.

Allerede i 1878 havde Officersskolen ansøgt om at faa anbragt Centralvarme paa Slottet, men Krigsministeriet fandt — efter at have indhentet en Udtalelse om Spørgsmaalet ved Ingeniørkorpsets tekniske Komité — at der i alt Fald for Tiden ikke var tilstrækkelig Anledning til Gennemførelsen af en saadan Forbedring.

En gennem det særlige Bygningssyn i Efteraaret 1921 indhentet Udtalelse om en paatænkt Restaurering af de stærkt medtagne Loft- og Dørmalerier af Konservator S. Rønne viste, at der til denne nødvendige Restaurering krævedes ca. 11.000 Kr., heri ikke medregnet Udgiften til Maleriernes Nedtagning og Opsætning. En underhaands Henvendelse til Ingeniørkorpset gav til Resultat, at man — grundet paa de vanskelige økonomiske Forhold, der var raadende paa dette Tidspunkt — ikke kunde forvente at faa stillet

særlige Midler til Raadighed til Gennemførelsen af dette Arbejde. Da en Indstilling om særlige Midler til Fuldførelsen af den elektriske Installation som Erstatning for den skæmmende, ødelæggende og utidssvarende Gasbelysning ogsaa gav det negative Resultat, at man blev henvist til at lade denne Fuldførelse foretage, efterhaanden som de i Forvejen knebne Vedligeholdelsesmidler maatte tillade det, fandt Distriktet det for fuldt ud forsvarligt indtil videre i de kommende Aar at udskyde enkelte ogsaa nødvendige almindelige Bygningsvedligeholdelsesarbejder og for de derved disponible Midler at paabegynde en Restaurering af de mest medtagne Stuklofter og Loftsmalerier, der derved vilde blive reddede for yderligere, større Ødelæggelse. En medvirkende Aarsag til Distriktets Beslutning var iøvrigt den, at der fra flere Sider var blevet udtalt, at Tilsynet med Slottet formentlig maatte overgaa til Indenrigsministeriet, da Krigsministeriet ikke havde været i Stand til at holde Slottet i en sømmelig Stand. Restaureringsarbejdet blev paabegyndt i 1923. De knebne Midler tillod imidlertid kun en langsom Fremadskriden af Arbejdet, der allerede i 1925 blev væsentlig forøget derved, at der nu viste sig Mulighed for at faa flyttet Skolens Bibliotek fra Slotskirken til andre, mindre værdifulde Rum, der kunde gøres disponible, naar Vægterboligen ved Roskilde Landevej, hvilken Bolig i flere Aar af Lægekorpset havde været betegnet som uegnet til Beboelse, blev forbedret og hovedistandsat.

Efter den godkendte og senere udførte Hovedistandsættelse af Vægterboligen maatte denne iøvrigt nogle faa Aar efter afgives til Brug for Zoologisk Have.

Da Hærens Officersskole efter nogen Forhandling tiltraadte den af Distriktet udarbejdede Plan til en ændret Benyttelse af nogle Lokaler og til Hovedistandsættelse af Kirken, blev Arbejdet med Restaureringen selvsagt navnlig sat ind her.

Under dette Arbejde fremkom Planer om en Rekonstruktion af Kirken i Forbindelse med en offentlig Brug af denne, saaledes at Udgiften ved Rekonstruktionen skulde betales af Frederiksberg Sogns Menighedsraad. Takket være et overordentlig interesseret og ihærdigt Arbejde af Frederiksberg Kirkes daværende 1. Præst senere Provst J. Engel og Kirkens Menighedsraad med dets For-

mand Fru Annette Holstein i Spidsen, lykkedes det at fremskaffe de nødvendige Midler til en fuldt ud tilfredsstillende Rekonstruktion og Restaurering af det skønne Slotskapel.

Disse Arbejder gav imidlertid Anledning til, at Finansudvalget den 19/1 1928 ønskede at besigtige Slottet. Da Bevillingsmyndighedernes Forstaaelse af Betydningen af at holde Slottet i en forsvarlig Stand i væsentlig Grad blev forøget efter Finansudvalgets Besøg, skal det anføres, at Udvalgets Formand paa det paagældende Tidspunkt var Folketingsmand A. V. Pinholt, og at de Medlemmer, der udover Formanden gav Møde paa Slottet var: Folketingsmændene Niels Andreasen, N. C. Christensen, B. Dahlgaard, C. N. Hauge, Axel Jensen, P. Korsgaard, J. C. C. Kyed, J. P. Olufsen, J. E. L. M. Pitzner, Laust Rasmussen og J. F. N. Friis-Skotte. Ved Besøget godkendtes de trufne Dispositioner, og Udvalget ønskede fremsat Forslag til Afhjælpning af de væsentligste resterende Mangler.

Distriktet blev ved Fremsendelsen af sit Forslag paa det bedste støttet med følgende Udtalelse fra det særlige Bygningssyn (der da bestod af Direktør for Nationalmuseet C. M. C. Mackeprang, Departementschef C. F. A. H. Graae, Stadsarkitekt P. F. Holsøe og Dr. phil. V. B. Lorenzen) i Skrivelse af 9/3 1928: »Det har været det særlige Bygningssyn en virkelig Glæde at følge de Arbejder, der fra Distriktets Side i de sidste Par Aar er blevet iværksat paa Frederiksberg Slot for at raade Bod paa den Mishandling, en Række af Slottets skønne gamle Rum unægtelig i Tidens Løb har været udsat for. Disse Arbejder er saa at sige kulmineret i, at den smukke og interessante gamle Slotskirke efter at være blevet ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse nu vil blive anvendt efter sin Bestemmelse. Men jævnsides hermed har det tillige bl. a. omfattet en Rensning og Konservering af Loftsmalerierne og Stuklofter i Slottets forskellige Rum, hvorved disse har vundet overordentlig.

Paa given Foranledning kan Synet derfor kun paa det bedste anbefale, at disse Konserveringsarbejder m. m. fortsættes, at der overalt indlægges elektrisk Lys, samt at Havesalen rummæssig føres tilbage til sin oprindelige Skikkelse, idet man dog forventer at

høre nærmere om denne Sag fra Distriktet, naar de endelige Planer til Rummets Vægdekorationer m. m. er udarbejdede.«

Der blev herefter for 1928-29 og 3 følgende Finansaar stillet ekstraordinært ialt 52.400 Kr. til Distriktets Raadighed til Udførelsen af følgende Arbejder:

1)	Restaurering af Malerier	11.200 Kr.
2)	Restaurering af Stuklofter	7.000 -
3)	Lysinstallation i Hovedbygningen	15.000 -
4)	Omlægning af den sydlige Slotstrappe	5.000 -
5)	Ændring af Lærerværelset (Marskalstuen)	4.500 -
6)	Forbedring af Vandforsyningen som vigtigt Led i Slottets Brandværnsforanstaltninger	9.700 -
	Ialt	52.400 Kr.

Til Restaurering af Slotskirken vilde et omtrent tilsvarende Beløb medgaa, men dette vilde, som foran nævnt, blive afholdt af Frederiksberg Sogns Menighedsraad.

Det af Distriktet udarbejdede Forslag til Rekonstruktion af Kirken blev forelagt for og tiltraadt af det særlige Bygningssyn.

Det skal iøvrigt til ovenanførte Punkt 6 bemærkes, at der i 1924-25 var blevet stillet et Beløb af 18.300 Kr. til Raadighed til forskellige Brandsikringsforanstaltninger, bl. a. Udførelsen af Vægge med selvlukkende brandsikre Døre, hvorved Slottets Tagetage blev delt i flere indbyrdes brandsikre Afdelinger.

Under Arbejdet med Restaureringen af Lofter m. m. fremkom imidlertid nye Opgaver, idet der dels bl. a. blev fundet 2 gamle Loftsbilleder, dækket af malet og kalket Papir, og 3 meget medtagne sammenrullede Billeder, hvoraf 2 trods stor Forringelse lod sig restaurere, dels viste sig Mulighed for Tilbagelevering og Opstilling af nogle af de i 1869 til Fredensborg Slot afgivne Marmorkaminer, idet en nøjere Undersøgelse af dette Slots Magasiner viste, at Marmorkaminerne endnu fandtes i saa godt som brugbar Stand. Gennemførelsen af disse Opgaver medførte en ny ekstraordinær Bevilling i 1932-33 paa 16.250 Kr.

Forinden der gaas over til en kort Omtale af de kunstnerisk

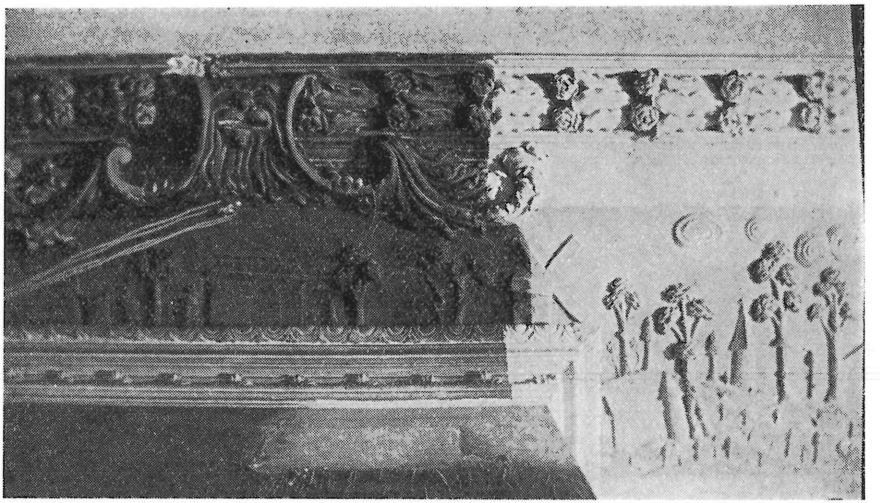

Detail af Stukloft før og efter Restaureringen.

værdifuldeste Rum, der blev restaurerede, skal det anføres: *Malerierne* — ialt 24 Loftsbilleder, 22 Dørstykker, 5 Vægmalerier — var dels paa Grund af Ælde stærkt forringede, dels efter Gasinstallationerne og af anden Aarsag fulde af Huller, der i nogen Grad samlede sig omkring de mere kødfulde Dele paa Guderne, Gudinderne og Amorinerne. Ved Restaureringen, der udførtes af Konservator S. Rønne og Assistent (nu Konservator) P. Lunøe, blev Billederne voksede paa nyt Lærred og om fornødent anbragt paa nye Rammer. Endvidere blev Lofterne over Malerierne — da Etageadskillelserne ikke er udført med Indskud — for at formindske Faren for Vandskader, forsynet med nyt Puds iblandet vandstandsende Midler, i flere Tilfælde blev yderligere anbragt Tagpap.

Samtlige 22 *Stuklofter* blev hovedreparerede og grundigt sikrede ved galvaniserede Skruer. De tidligere Tiders mindre omhyggelige Reparationer blev erstattede med nye, grundigere udførte, de gamle Lag Kalk blev fjernede, saaledes at de oprindelige smukke Enkeltheder i Dekorationen atter blev synlige. De oprindelige farvede Felter og Baand (graa, gule og røde Stukmotiver med Landskaber, Bygninger, Guder m. m.), som senere Tiders

B. Coffre: Venus og Anchises. Loftsbillede i Kongens Lakajgemak.
Afdækket og restaureret 1930.

Overhvidtning fuldstændigt havde skjult, blev trukket frem, hvorved de ved deres Fremtræden ganske anderledes fremhæver Kompositionen i Stukdekorationen end ved den helt ensfarvede Udsmykning. Af Fig. Side 46 vil det tydeligt fremgaa, hvorledes Tilstanden af Stuklofterne var før og efter Istandsættelsen.

Det fremgaar iøvrigt af de bevarede Regnskaber, at Lofterne fra første Færd har været udsmykkede med Farver; saaledes viser Regninger fra April 1702, at der da er betalt 350 Rdl. for at »garnere« 12 Lofter, og i December 1706 er der betalt 55 Rdl. for at male et Loft med Ornamenter i Gummifarve.

Ved Afskrabningen og Afvaskningen af Kalkfarven, der ofte sad i meget tykke Lag, viste det sig hurtigt, at Fremkomsten af den gamle oprindelige Stuksmykning var let at konstatere, idet denne saavel ved Farve (svagt gullig) som Haardhed tydeligt afveg fra senere Tiders Reparationer.

Naar Lofterne ofte har givet Anledning til Revnedannelser, har ikke alene Etageadskillelsernes ret store Elasticitet, men ogsaa den oprindelige Fastgøringsmaade (ikke galvaniserede Søm, Skruer og Traad, der i Tidens Løb er bortrustede) været Grunden hertil.

Afdækningerne. De første Forsøg paa Afdækning af den oprindelige Maling og Marmorering paa Træværket blev udført paa Hovedbygningens to Trappepartier. Ved Stød og Slag var der enkelte Steder sprunget en Skal eller Flis af, hvorved man under de ydre Farvelag fandt en broget og farverig Flade, den første malede Behandling af Træet. Ved Forsøg med Kniv og Spartel blev mindre Stykker afdækkede, hvorved den brogede Underflade viste sig malet som Marmor. Da en fortsat Fremgangsmaade ved Afdækningen maatte anses for praktisk uigennemførlig, forsøgtes med forskellige Ætsemidler. Efter forskellige Forsøg fandtes et Middel, der besad den Egenskab ved Paastrygning efter nogen Tids Forløb at kunne blødgøre Oliemalingen, saaledes at denne kunde fjernes med eet Lag ad Gangen, hvorefter man atter maatte overstryge med Ætsemidlet. Bag senere Tiders Overmaling, først paa Grund af skiftende Smag, derefter som Reparation, som takket være de knebne Vedligeholdelsesmidler normalt kun blev til Overmaling og kun undtagelsesvis gik i Dybden, fandtes den ori-

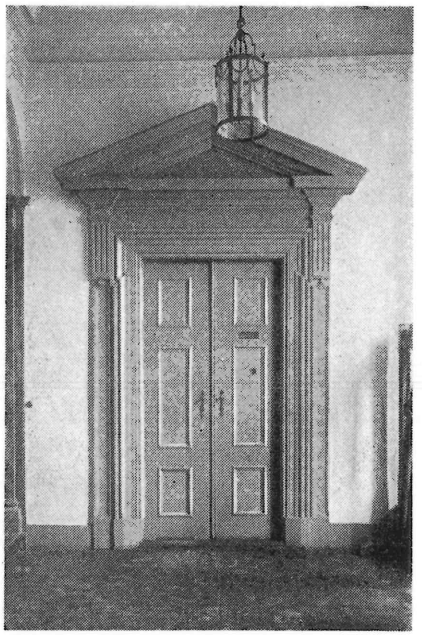

Dørparti før Restaureringen.

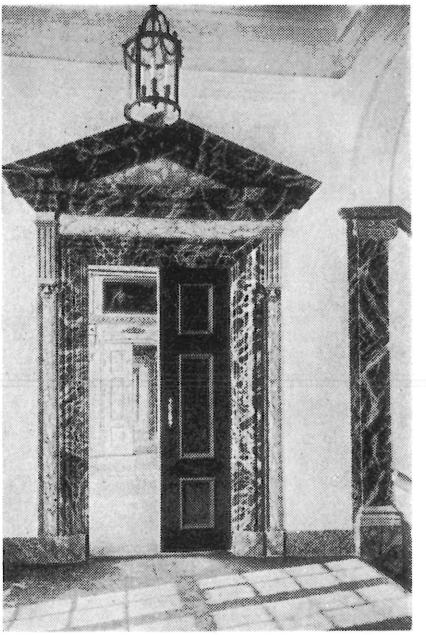

Dørparti efter Restaureringen.

ginale Udsmykning fra Frederik IV's Tid i saa godt som ubeskadiget Stand. Kun de Steder, hvor der havde været stillet særlige Midler til Raadighed til en Hovedistandsættelse og Ændring — saasom »Rosen« —, var det i væsentlig Grad gaaet ud over den oprindelige Udsmykning.

Der skal med Hensyn til selve Marmoreringen iøvrigt bemærkes, at denne med smukke Mønstre og ofte meget dristige Farvesammensætninger er udført paa en meget dekorativ Maade og sikkert har staaet udmærket til Gemakkernes Silke- og Gyldenlæderstapeter. Haandværksmæssigt staar de afdækkede Arbejder væsentlig over Marmoreringsarbejder bevarede andetsteds fra samme Tidsrum (f. Eks. Clausholm og Selsø). Inden for Slottets Hovedbygning er de værdifuldeste Marmoreringer udført i Østfløjen (Kongeboligen og Kirken), derefter kommer Trappepartiernes Udsmykning, og ringest udført er Marmoreringen i Vestfløjen.

Der vil i det efterfølgende i de vigtigste Gemakker m. m. blive gjort nærmere Rede for Udsmykningerne.

Den foran omtalte Undersøgelse paa Fredensborg Slot gav til Resultat, at af de i 1869 afgivne *Kaminer* var de 5 endnu opmagasinerede i brugbar Stand, den 6. var i 1917 afleveret til Christiansborg Slot, medens den 7. var saa medtaget, at den ikke med Fordel kunde anvendes.

Ved Velvilje fra Indenrigsministeriets og Slotsforvaltningens Side blev Kaminerne tilbageleveret Frederiksberg Slot. Endelig tilbageleverede Københavns Bymuseum i 1930 en meget smuk hvid Marmorkamin med Frederik den IV's Monogram, som Museet i 1915 havde faaet overladt af Bygningsdistriktet.

Her skal samtidig omtales den eneste paa Slottet fuldt ud bevarede Kamin (lyserød Sandsten) med dertil hørende Stuksmykning fra c. 1738 i Gemak Nr. 2 i Østfløjens Beletage, bl. a. benyttet som Sovegemak for Dronning Juliane Marie. Stukken og Kaminen har været flere Gange overmalede og havde i Tidens Løb lidt en Del Overlast. Kaminpartiet er blevet renset og restaureret.

Der er ved Restaureringen ialt genaabnet 12 Kaminpartier.

Anbringelsen af disse Kaminer har ikke alene betydet en dekorativ Forbedring, men ogsaa — og navnlig — en hensigtsmæssig Foranstaltning, idet samtlige værdifulde Lokaler i Hovedbygningen nu opvarmes enten ved Kakkelovne i Niche eller — hvor Kaminerne er anbragt — med Varmegrise indbyggede i Kaminerne. Herved vil de restaurerede Stuklofter og Loftsmalerier i langt mindre Grad end forhen blive forringede ved den nuværende Opvarmningsmaade. Det skal iøvrigt anføres, at ved Restaureringsarbejderne i de ca. 10 første Aar — i hvilket Tidsrum de kunstnerisk og historisk værdifuldeste Rum blev istandsat — var det Hensigten kun at føre Restaureringen saa langt tilbage, som det maatte anses for forsvarligt, og saaledes ikke overalt afdække Marmoreringerne fra Frederik IV's Tid paa Dørpartier, Paneler og Vinduesnicherne. Herved vilde Slottet komme til at rumme Udsmykninger fra de forskellige historiske Perioder — Frederik IV, Christian VI, Christian VII og Frederik VI —. Ved

samtidig kun at afdække 2 Sæt Fyldinger af Panelerne i de fleste af de Gemakker, som Harsdorff omkring 1780 med saa megen Dygtighed havde stilændret fra Barok til Klassicisme, fik man dels bevaret denne harsdorffske Udsmykning og samtidig Kendskab til Udsmykningen fra Frederik IV's Tid. Iøvrigt vilde Brugen af disse Gemakker til Undervisning med Skolebænke, Tavler m. m. ikke virke saa usædvanlig med Træværket malet i lysegraa, grønne, blaa Farver, som med den afdækkede marmorerede Udsmykning, og man kunde senere — hvis Forholdene skulde udvikle sig saaledes, at der maatte bevilges Midler til Opførelsen af en fuldt ud tidssvarende Officers- og Officiantskole, og hvis man til den Tid ønskede den resterende Afdækning udført — bringe det manglende Arbejde til Udførelse. Indtil da vilde den oprindelige Udsmykning være bevaret ved de senere Tiders Overmaling. Det kan derfor ikke nægtes, at man ved Restaureringerne i de seneste Aar burde være gaaet noget mere varsomt frem, saaledes at man nu, for paa saa mange Steder som muligt fuldt ud at faa afdækket Marmoreringen fra Frederik IV's Tid, i noget for høj Grad har ladet det gaa ud over Harsdorffs Udsmykninger af Dørpartierne m. m. Vel er disse Udsmykninger nu bevarede i de smukke Døre og Vinduespartier i Spejlkabinettet og det store Kabinet i Østfløjen, og i et Par mindre Kabinetter i Vestfløjen samt i Riddersalen, hvor man heldigvis ikke har afdækket Marmoreringen fra Frederik IV's Tid, der ligger under Hvidlakeringen og Forgyldningen paa denne Sals Dørpartier, men man burde formentlig have skaanet endnu nogle Gemakker med Harsdorffs Udsmykninger. Efter den skete Afdækning i disse Rum svæver iøvrigt de Dørstykker, som paa dekorativ Maade indgik i Harsdorffs Udsmykning, nu noget tilfældigt over de marmorerede Dørpartier.

Nedenfor skal derefter kort omtales Restaureringen af de mest betydningsfulde Gemakker.

Marskalstuen:

Denne blev i Frederik VI's Tid delt i 4 mindre Rum, et større mod Haven, en Forbindelsesgang mellem denne Havesal og Vesti-

bulen og to mindre Rum paa hver Side af denne Forbindelsesgang. De mindre Rum havde Vinduer med matte Ruder ud mod Forhallen. Havesalen fremtræder nu i sin oprindelige Form. Udsmykningen er udført i Tilslutning til en ved Kunstakademiet opbevaret Skitse over Værelset fra Frederik VI's Tid. Væggene er delt i Felter med sølvforgyldte Lister. Felterne er lysegrønne med perlegraa Rammer ligesom Døre og Paneler. Over Dørene er anbragt Dørstykker — de to kopierede efter Billeder, der har været anbragt paa Slottet — forestillende Pallas Athene, Mars og Muse med Lyre. Over Kakkelovnsnichen er anbragt en Afstøbning af Schadow's Relief: Dionysos og Ariadne.

Vestibulen:

De under Marskalstuen nævnte Vinduer er blevet tilmurede og Væggene befriede for Knager m. m. Det afdækkede Træværk viste kun meget svage Spor af den oprindelige Behandling, der ikke synes at have været Marmorering — jfr. den i C. Marselis' Studiebog anførte farvelagte Tegning fra ca. 1708 af en Dørindfatning paa Frederiksberg Slot. Da Rummet iøvrigt gentagne Gange har været Genstand for Ændringer, kan det fremdragne ikke med Sikkerhed henføres til den oprindelige Udsmykning.

Nogle af Godsejer, Kaptajn E. V. S. Lassen, Bækkeskov, til Ingeniørkorpsets historiske Arkiv skænkede Planer fra Tiden før 1733 viser, at Vestibulen har været udsmykket med 14 Pilastre, nemlig 2 paa hver Side af Døren til Marskalstuen, 1 paa hver Side af Hovedindgangen, 1 paa hver Side af Dørene for Enderne af Vestibulen, og endelig 2 paa hver Murpille mellem de to Vinduer paa hver Side af Hovedindgangen.

Christian VII's Badeværelse:

Som foran bemærket blev nævnte Rum med Forrum oprindelig anvendt som Konditori for Hoffet og først under Chr. VII indrettet til Badeværelse.

Det havde været Planen ved Restaureringen af Forrummet og af Trappepartiet, der fra Spejlkabinettet fører ned til Rummet, at beklæde Vægge og Trin m. m. af Forrum og Trappeparti med

kraprødt Filt, idet saavel Pudsen paa Væggene i Forrummet bar Spor af den røde Vægbeklædning, som Trappetrin, Vanger og Haandlister endnu enten havde Filtrester siddende, eller, hvor kun Sømmene var tilbage, Sømhovederne havde Filtstumper omkring sig. Da Restaureringen i Slutningen af Besættelsestiden endelig skulde udføres, var det imidlertid ikke muligt at fremskaffe det egnede Filt, men det maa haabes, at det engang vil blive anbragt, idet det kraprøde beklædte Forrum formentlig vilde staa smukt til det hvide, med Stukdekorationer udsmykkede, Badeværelse. Som foran anført viser Slottets Inventarliste i 1854, at der i Badeværelset har været anbragt 6 Marmorvaser med Metalknopper.

I denne Forbindelse skal det til Baderummet svarende Rum i Slottets Vestfløj omtales.

Ved en Gennemgang i 1930 af Slottets Kælder viste det sig, at Kalken paa Væggene i de omhandlede Rum (fra 1868 Kulrum for en af Slottets Befalingsmænd) enkelte Steder var faldet af og viste Farve bag ved. En Afvaskning godtgjorde, at Rummet har været udsmykket som Lysthus. Vægge og Loft har været dekorerede med et let Stakitværk med Bladløv, forneden desuden udsmykket med Pæoner og Lilier. Baggrunden er let lyseblaa Himmel. Gulvet har været dækket med Marmorfliser, og de nederste 80 cm af Væggene har været forsynede med Panelværk, da Udsmykningen tydelig afsluttes i denne Højde. Den afdækkede Udsmykning, der muligvis kan føres tilbage til det Tidspunkt, da Chr. VII's Badeværelse blev indrettet, er meget smukt og omhyggeligt udført.

Spejlkabinettet:

Dørstykket: Apollon og Isse blev restaureret sammen med den meget smukt udførte Spejldekoration. I Loftet er nu anbragt et af de foran nævnte paa Slottet fundne stærkt medtagne Billeder. Det er ved begge lykkedes Konservator Rønne, ved en stærk Restaurering i 1931, at bevare Billederne.

De udsmykkede Vindueskinder, Døre og Paneler (graahvide Gitter og Rosetter paa Guldbund) er ligeledes smukt restaurerede — jfr. foran om Harsdorffs Udsmykninger. Det var forøvrigt i

dette Rum, at »Ermitasen« med Tromle (Cylinder) og »Postillon« (Elevatorbord) i Frederik IV's Tid blev anbragt. Under Christian VI blev Kabinettet benyttet som Kirkegemak.

Det store Kabinet:

Det overordentlig smukke Stukloft (Slottets galanteste) af Fr. Ehbisch, forestillende Amoriner mellem Blomster og Frugter, blev restaureret i 1925, Loftsbilledet: Proserpina, der af Pluton drages ned til Underverdenen, blev istandsat i 1929.

Døre, Vinduer og Paneler er afdækkede, og den tilsvarende Udsmykning, som i det foran omtalte Spejlkabinet anvendte, er blevet trukket frem. Kaminen (barok, lysegraat Marmor) er blevet aabnet, og over denne er anbragt et Spejl med en Mosaik, hvid paa Guldbund, roseret med ægte Guld i Stil med Vindueskinderne og Dørfyldingernes Udsmykning. Over Døren til Spejlkabinettet er anbragt det i 1929 restaurerede Dørstykke: Amfitrite føres af Delfin til Neptun.

Kongens Audiensgemak.

Loftsbilledet: Hercules optages i Gudernes Kreds, er sammen med de 4 smukke Dørstykker af Jacopo Fabris: Romerske Prospekter (Engelsborg, Colossæum, Pantheon og Piazza Navona), der alle var stærkt medtagne — gennemstukne — restaurerede i 1930 samtidig med det smukke Loft, hvis Gesims er prydet med Frederik IV's Navnetræk. Loftet er udsmykket med mørkrøde Baand og Felter. En af de fra Fredensborg tilbageleverede Kaminer (graat Marmor, barok) er blevet anbragt her.

Lysnings- og Brystningspanelerne er afætsede og afskrabede og staar nu i deres oprindelige Udførelse. Helhedsvirkningen er rødt. Der er sikkert i sin Tid strøget ind med hvidt og lagt over med rødt med brede, hvide Aarer, hvori er lagt andre Farver i rigt varierende Nuancer og med spinkle blaa og gullige Aarer. I det røde er lagt spinkle Aarer i en mørkere rød Farve: Rammetræet virker som lyst, graat Marmor og er ret koldt i Virkningen. Arbejdet er formentlig udført som Lasur paa lys Bund og med mørkere flammede Aarer. Dørene er nymalede efter de to Hoved-

trappers Døre og med Affasningen paa Fyldingerne malede som Eg. Rammetræets Profil er malet sort. Dørkarme med Indfatninger er bevarede i oprindelig Udførelse. Indtrykket er lysegraat med et violet Skær. Hele Udførelsen er i sin Virkning bred og blød og uden udpenslede Aarer. Indfatningerne staar paa Sokler i grønt Marmor med sorte Pletter, ret kraftig i Anlæg og Farve. Paneleringen i Gennemgangen til Forgemakket svarer i Behandlingen ganske til Audiensgemakkets Paneler. Dørene er malede i Egetræsimitation.

Dronningens Audiensgemak.

I Kongeboligen fra Frederik IV's Tid blev i 1919 indrettet en Tjenestebolig. I det her omhandlede Gemak blev Loftet ved denne Lejlighed dækket med et nyt Loft ca. 1 m under Stukloftet, og i det lavere Lokale blev afskildret: Entre, Køkken, Barneværelse og Toilet. Efter at Boligen i 1930 heldigvis atter var blevet inddraget, og de opsatte Skillerum fjernede, gik man i Gang med at udbedre den særdeles elegante Stukudsmykning. Kompositioner i flere af Clausholms Stuklofter minder meget om Frederiksberg Slots Stuklofter. Tilsvarende meget smukke Stukdekoration, som den her omtalte, findes ogsaa paa Clausholm. Ved Restaureringen af Stukloftet viste det sig, at Midterpartiet rummede et Loftsmaleri. Dette var klistret over med Papir og Aviser fra 1889. Efter Overklistringen var alt overhvidtet. Billedets Motiv er Juno kørende i Vogn, forspændt Paafugle. Pluton svæver i en mørk Sky over en Klippe, i Baggrunden Havet. Billedet skal ses saaledes, at Beskueren vender Ansigtet mod Slotsgaarden. Maleriet er — som det eneste paa Slottet — malet direkte paa Loftets Glitpuds og fandtes ved Afdækningen i en meget medtaget Stand, dels paa Grund af Afskalling, dels paa Grund af Loftspudsens daarlige Tilstand. Afskallingerne viste imidlertid tydeligt Tilstedeværelsen af endnu et Maleri inde under det synlige. Det inderste har været malet med ret fed Farve, tykt strøget paa, hvorved Konturerne danner svage Relieffer, der tydeligt viser Kjolefolder og Broderimønstre. Relieffet af et langt Baand med paamalede Bogstaver — ligeledes i Relief, men umuligt at faa nogen sammenhængende Mening i —

strækker sig over den ene Halvdel af Billedet, tværs over Junos Bryst. Det oprindelige Billede er malet ca. 1710, og det andet — muligvis paa Grund af den ødelæggende Indvirkning af den friske Kalkpuds — formentlig malet ovenpaa en halv Snes Aar senere og saaledes, at Billedet skal ses fra modsat Side af det oprindelige.

Dørkarmene i dette Gemak har været marmorerede i en ubrændt terre di sienne Tone med brede, meget lyse Aarer. Panelerne har været marmorerede med gule Fyldinger i en graalig Tone og med røde og gullige Aarer; Rammetræet med en graagrøn Bund, hvorpaa er malet røde Pletter, der er kantede med mørkegrøn eller brun Farve og ind imellem lyse, graalignende Aarer. Ved Afdækningen af et af Gemakkets Vinduespartier fremkom en ny Marmorering (formentlig anbragt ved en Reparation), nemlig Fylding med forskellige lysere og mørkere Variationer af lilla med lyse, næsten hvide Ramstykker med fine lysegrønne Aarer. En af de tilbageleverede Kaminer (graat Marmor, antik) er blevet anbragt i dette Gemak.

Det kinesiske Værelse.

Værelset blev restaureret 1931. De fire Billeder, der er anbragt i Væggenes Felter, har Motiverne: Køkkenscene, Smedie, Landskab med Jæger og Herskabeligt Selskab omkring et festligt dækket Bord i Haven. Over Dørene og Vinduerne er anbragt lave Landskabsbilleder, sluttende sig til Væggenes Paneler. De originale Midterpartier af Billederne er fra det 17. Aarhundredes Begyndelse. Mellem Vinduerne er anbragt et Blomsterbillede, muligvis af E. H. Løfler (1723-96). Paneler og Vindueskinder er udsmykkede med eksotiske Motiver. Vinduesforbybningerne foroven og Siderne samt Rammestykkerne er dekorerede med Imitationer af kinesisk Fajance. Dørene er smukt udsmykkede med kinesiske, forgyldte Motiver.

Mellem Dørene er anbragt en Ovn fra Frederik IV's Tid med Kongens og Dronning Louises Initialer.

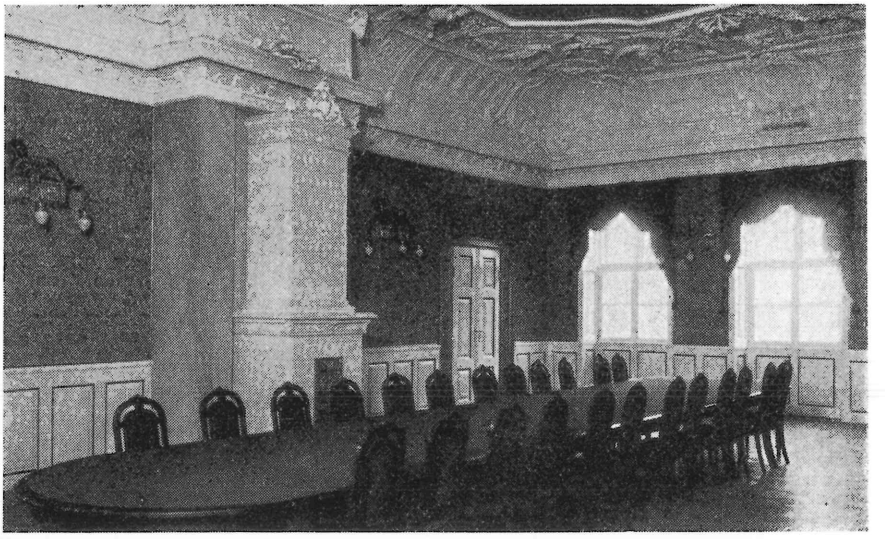

»Rosen« før Restaureringen.

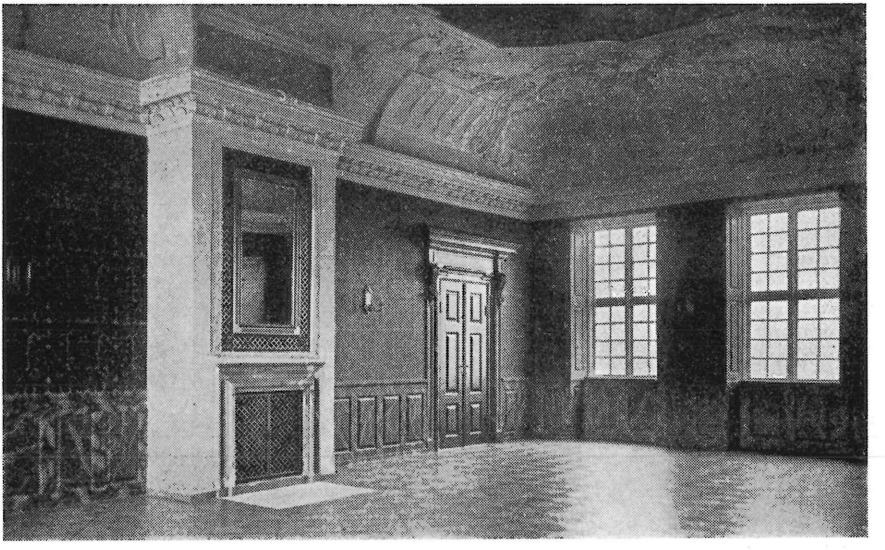

»Rosen« efter Restaureringen.

Rosen.

Det i Composition og festlig Stemning ypperlige Loftsbillede af Coffre: Maskeradescene, blev istandsat i 1930 sammen med det smukt hvælvede Stukloft af Dom. Carbonetti (lysegraa Baggrund for Stukkens Balustre, gule Stukfelter). Ved Loftsmaleriets Restaurering bemærkedes, at Maleriet er signeret »B. Coffre 17011«.

I Stedet for den foran nævnte i 1908-10 anbragte Vægbeklædning er nu opsat Kopi af et af de Gyldenlæderstapeter fra Slottet, der nu opbevares paa Rosenborg. Motivet i Gyldenlæderet fremstiller Kongekronen omgivet af Løve, Hjort, Vildsvin og Hund. Baggrunden i Motivet er graablaa.

I Stedet for den ogsaa i 1908-10 opstillede Majolikaovn, er en af de fra Fredensborg tilbageleverede Kaminer (lysegraa Marmor, barok) blevet anbragt. I Stedet for Gaskronerne er anbragt 8 forsølvede Spejllampetter i Stil med Lampetter — mærkede 1728 — stammende fra Frederiksberg Slot, men nu anbragt paa Christiansborg Slot.

Den i 1908-10 udførte Hvidlakering og Forgyldning af Døre, Vindueskarme og Paneler er fjernet og har afsløret den oprindelige Udsmykning — om end for Panelernes Vedkommende noget utydeligt —. Dørindfatningerne svarer ganske til den anden af C. Marselis i den foran angivne Studiebog gengivne farvelagte Tegning af en Dørindfatning fra 1708. Paa Dørene er den oprindelige Udsmykning brunlige Fyldinger, rødlige Kehler og grønlige Rammestykker (Sølvbirk). Der har paa Fyldingerne i sin Tid været anbragt Metaludsmykninger, hvis Omrids kunde konstateres. Gulvet, der nu er Parket, har oprindelig været malet som Marmor. Modsat Kaminen er ophængt et af de fundne, stærkt medtagne, Loftsbilleder fra Glückstadt, forestillende: Harpyierne, Scene fra Argonautertoget. Billedet er som nævnt stærkt restaureret.

Riddersalen.

Det smukke Stukloft med de kongelige dekorerede Vaabenskjolde fra Slottets første Tid er istandsat, Kakkelovnen er erstattet med en af de fra Fredensborg Slot tilbageleverede Kaminer,

den i 1908 udførte Kopi af Vægbeklædningen fra Frederik VI's Tid er nu blevet udbedret og sikret, saaledes at den ikke som tidligere let udsættes for Beskadigelser. Gaslysekronen er blevet erstattet med en Prismekrone kopieret efter en Krone, der i Dronning Caroline Mathildes Tid blev anbragt paa Hirschholm Slot. I de seneste Aar er Salen blevet forsynet med Parketgulv.

Slotskirken.

Da der var truffet Bestemmelse om Slottets fremtidige Benyttelse, blev som foran anført Kirkens Inventar fjernet. Der er foran gjort Rede for Stolestader m. m.'s skiftende Opbevaringssteder. Det oprindelig i Slotskirken anvendte mindre Orgel blev i 1794 afgivet til Blaagaard Seminarium og anvendes nu i Abel Cathrines Stiftelse. En Undersøgelse ved Gennemførelsen af Kirkens Rekonstruktion viste, at Orglet var i en saadan Stand, at en Flytning ikke kunde anses for forsvarlig.

Prædikestolen, udsmykket af J. Chr. Sturmberg med forgyldt Engel paa Skymotiv, 8 Krumbuer og Frederik IV's Navnetræk, blev 1874 af Dronning Louise skænket til Emmaus Kirken. Henvendelser til Diakonissestiftelsen i Juni 1927, August 1929 og Maj 1930 om en mulig Tilbagelevering af Prædikestolen gav intet Resultat, og Distriktet besluttede sig derfor til at lade en Kopi udføre og anbringe i Slotskirken. Da Arbejdet hermed var godt i Gang, meddelte den 8/11 1930 Formanden for Stiftelsens Bestyrelse Distriktets Chef, at Hans Majestæt Kongen, Stiftelsens Protektor, efter at være gjort bekendt med ovennævnte Forhold af Professor, Dr. theol. J. Oscar Andersen, under en Privataudiens i anden Anledning havde udtalt Ønsket om, at Emmauskirkens Prædikestol blev overladt til Kirken paa Frederiksberg Slot. Herved kom den gamle Prædikestol tilbage til sin oprindelige Plads, og Diakonissestiftelsen fik overladt Kopien. Altertavlen af Krock: Nadverens Indstiftelse blev 1877 overladt Skt. Pouls Kirke, hvor den ved en Ændring af Alterpartiet nogle Aar senere blev ophængt i det ene Sideskib. Skt. Pouls Kirke tilbageleverede velvilligt Altertavlen ved Rekonstruktionen. Denne er hovedsagelig udført paa Grundlag af Thuras Planer i den danske Vitruvius. I Forbindelse med Ud-

Slotskirken anvendt som Bibliotek for Hærens Officersskole fra 1874 til 1926.

førelsen af Restaureringsarbejderne fik den daværende Distriktschef, dels ved Studierejser direkte vedrørende Restaureringen, saavel til Slotte her i Landet som til tilsvarende Bygværker i Tyskland, dels ved Tjenesterejser i anden Anledning til Frankrig, Belgien og Holland, Mulighed for nøjere at kunne vurdere Værdien af de Rekonstruktions- og Ændringsarbejder, der kom til Udførelse.

Loftsbilledet af Krock: »Lammets Tilbedelse« og den sjældent smukke Stukudsmykning blev istandsat i 1927. Stukkapperne og Felterne i Vindueslysningerne er malede som Skymotiver og staar

Slotskirken efter Restaureringen og Genindvielsen den 24. Januar 1932.

efter foretagne Reparationer paa de mest medtagne Steder i den oprindelige Form. Hovedindtrykket er »lette Skyer under blaa Himmel«, øverst afsluttet med det pompøse Loftsbillede.

Alterbilledet blev restaureret 1929. Det er signeret 1711, skønt Kirkens Indvielse angives til 9. November 1710 (21. Søndag efter Trinitatis). Tavlen blev forsænket ind i Væggen og indrammet med en flad Liste, hvorpaa der i Guld blev malet et ret enkelt Profil. Herved kom Alterbillede med Ramme til omtrent at ligge i Plan med selve Alterpartiet (malet af Antoni Muhle). Det skal

med Hensyn til det udbedrede »miraculeuse« Alterparti — jfr. C. Marcelis' foran anførte Studiebog — i denne Forbindelse bemærkes, at Hovedideen til dette er benyttet i Tikøb Kirkes Alterparti — idet Partiet her dog krones med Fr. IV's og Anne Sophie Reventlows Spejlmonogrammer.

Foran Alterbordet blev af Hensyn til Kirkens offentlige Brug anbragt et Knæfald med Skranke. Denne er grønt marmoreret med rødlig marmorerede Felter i Hjørnerne og forgyldt Billedskærerarbejde mellem Skrankens Ballustre. Paa hver Side af Alterpartiet blev anbragt to syvarmede forgyldte Broncekandelabre udført i Stil med den øvrige Belysning.

Kandelabrene blev skænkede til Kirken af Frederiksberg Kommunalbestyrelse ved Genindvielsen.

Prædikestolen med Bygherrens Spejlmonogram, der ligesom Stolestader og Pulpitur i 1803 blev malet perlegraa, blev afdækket, og den oprindelige Marmorudsmykning paa Lydhimlen udbedret og suppleret. Lydhimlens Marmorering, nemlig dels rosa med mørkere rosa og lyse, graa Farveflader isprængt forskelligt farvede mørkere Aarer, dels mørkegraa Bund med Aarer i to grønlige Farver, svarer til Udsmykningen af Søjlerne i Alterpartiet, men er i det hele noget lettere og lysere i Tonen og Marmoreringen end denne. Medens Lydhimlens Marmorering praktisk talt staar med den oprindelige Udsmykning, er Standpladsens og Trappens Udsmykning Nyarbejde, idet disse Dele ved Afdækningen viste samme oprindelige Behandling som Stolestaderne og Pulpiturets Træværk. Da Pulpiturerne og Standpladsen, efter hvad der fremgaar af Inventarielisterne, har været draperet med rødt Fløjl (den senest i Kirken anvendte Drapering blev som foran bemærket solgt ved Auktion den 14. og 15. November 1879), og da man ved Restaureringen ikke mente det formaalstjenligt at genfremstille denne Drapering, for hvilken der ingen Holdepunkter fandtes, ansaa man det for forsvarligt, for at opnaa en samlet Virkning af Prædikestolspartiet, at marmorere Standplads og Trappe i Lighed med Lydhimlen.

De bevarede 14 Stolestader med Billedskærerarbejde af L. Schwabe er blevet afdækkede samt restaurerede og supplerede

med andre 14. Det fremgik af Malingen, hvordan Staderne havde været anbragt amfiteatralsk, og at der foran Prædikestolen havde været et Panel med 2 Døre. Ved Afdækningen af de gamle Stader blev følgende Inskriptioner paa den øverste Del af Dørenes Rammestykker fremdragne: 1) Fyrstelige Personer, 2) Range Personer af de 3 første Classer, 3) Hof Chefer, 4) Kgl. Kamer Jomfruer, 5) Dame Jomfruer, 6) Kgl. Kamer Laquaier og Friseurer, 7) Kgl. Laquaier, Løbere og Jægere, 8) Karakteriserede Personer, 9) Kgl. Staldfolk, 10) Kavallier Tjenere, 11) Skriver ved Hoffet, 12) Reserveret for Fremmede og 13-14) For Fremmede. Nævnte Inskriptioner er ikke bevarede ved Restaureringen.

Stolestadernes Udsmykning har iøvrigt været palisanderlignende Rammestykker med Fyldinger i Rosentræimitation. Træværket blev malet helt op, da Afdækningen af de bevarede Stolestader, der som foran anført blev malede perlegraa i 1803, gav et saa godt som uanvendeligt Grundlag for Restaurering. En ved Kunstakademiet opbevaret Skitse, der viser Arrangementet ved Altergangen i Kirken Dagen efter Prinsesse Carolines og Arveprins Ferdinands Bryllup den 1/8 1829, angiver, at Pilastrene, ligesom i det ca. 1726 indrettede Slotskapel paa Fredensborg, har været udsmykkede med Muslingemotiv.

I en Fortsættelse af Fortegnelse over Frederiksberg Slots Inventar, August 1854, angives som foran bemærket, at 12 af de 28 Bænke har været betrukket med drapcouleurt Klæde.

Pulpiturets Balustrader staar nu med deres oprindelige Udsmykning, kun repareret og frisket op. Udvendig er Pilastrene malet i Palisanderimitation, Rammetræ nærmest som Rosentræ. De glatte Fyldinger er udvendig paamalede Skymotiver, ganske tilsvarende Felterne i Stikkapperne og Fyldingerne i Vindueslysningerne.

Dørene mod Kirkerummet er malede med Rammetræ som Palisander og med Fyldinger som Rosentræ og staar i den oprindelige Udførelse. Indfatninger med Overbygninger staar ligeledes i den oprindelige Udførelse i imiteret mørkt, graat Marmor isprængt røde Aarer. Virkningen er kold og meget realistisk, vel nok den bedst udførte Marmorering paa hele Slottet. Konsollerne under

Slotskirkens Alterparti før Restaureringen.

Overbygningen og det tilbagetrukne Felt i denne er malede som hvidt Marmor med blaagraa Aarer.

Marmorgulvet er rekonstrueret efter en paa Kunstakademiet opbevaret Skitse. Gulvet svarer ganske til det i Kuppelsalen paa Fredensborg anbragte, kun har dette Gulv sorte Stjerner paa hvid Grund, medens Stjernerne paa Slotskirkens Gulv er hvide paa sort Baggrund.

Til Belysning blev anvendt 16 Broncelampetter anbragt paa Pilastrene paa hver Langside. Motivet til Lampetterne blev taget fra de i Slotskapellet i Eutin endnu bevarede gamle Lampetter.

Slotskirkens Alterparti efter Restaureringen.

Til Beklædning af Alterbord, Knæfald, Skamler og Prædikestol samt til Messehagel blev anvendt carmoisinrødt Silkefløjl fra Midten af det 18. Aarhundrede. Fløjlet, der havde været anvendt paa Frederiksberg Slot, og som endnu bærer Mærker af de i sin Tid paasyede Guldkroner, er overladt Kirken af Statsinventariekommissionen. At tilsvarende Fløjl har været anvendt i Kirken, fremgaar dels deraf, at den i Kirken benyttede Klingbeutel er smykket med samme Slags carmoisinrødt Silkefløjl, dels deraf, at den foran nævnte Skitse med Arveprins Ferdinands Bryllup er farvelagt med samme Farve for Drapperiernes Vedkommende.

Til Døbefont er anvendt Frederiksberg Kirkes første Font, der stammer fra Søllerød Kapel. Døbefonten blev benyttet i Frederiksberg Kirke indtil Slutningen af forrige Aarhundrede, da den blev erstattet af en anden og anbragt i et Loftsrum. Døbefonten er nu udsmykket som Prædikestolen og forsynet med et ottekantet Daabsfad i ciseleret Bronce.

En særlig Mærkedag i Slottets Historie blev Genindvielsen af Kong Frederik IV's Slotskapel af Biskop H. Ostenfeldt den 24/1 1932 i Overværelse af Hans Majestæt Kongen og Hendes Majestæt Dronningen, Deres kgl. Højheder Prins Valdemar, Prins Harald, Prins Gustav og Hans Højhed Prins Viggo.

Efter at Pastor J. Engel, som ledede Gudstjenesten, havde bedt Indgangsbønnen, sang Menigheden »Til det Guds Ord—« og Biskop Ostenfeldt holdt derefter Indvielsesprædiken. Biskoppen talte ud fra Ordet i Matthæus-Evangeliet 7. Kapitel 24-29 (Bjærgprædiken) om Manden, der byggede sit Hus paa Klippen, saaledes at det modstod Regnflod og Storme, medens det Hus, der bygges paa Sand, styrter i Prøvelsens Time. Denne Tekst havde Biskop N. E. Balle prædiket over ved den sidste Højtid i det gamle Kirkerum 129 Aar før, da Arveprins Frederiks tre Børn (Prins Christian (VIII), Prinsesserne Juliane og Caroline (Moder til Christian IX's Dronning) blev konfirmerede her.

Efter Biskoppens Indvielsesprædiken blev Kirkens nye Præst, Pastor S. Borresen, indsat i sit Embede, hvorpaa Pastoren prædikede over Dagens Tekst: Forklarelsen paa Bjærget, en smuk og karakterfuld Prædiken.

Efter Genindvielsen er i Kirken blevet anbragt en Mindetavle skænket af Konsul C. N. G. Jorck og Hustru, og det midlertidige Harmonium er takket være nu afdøde Direktør A. Valbjørn blevet erstattet med et Orgel i barok Stil. Orglets Midterparti prydes med en forgyldt Sol med Straalekransmotiv, de to Sidepartier er gennembrudt Billedskærerarbejde kronede med Christian X og Dronning Alexandrines Spejlmonogrammer. Orglet er disponeret for 10 Stemmer i barok Klangstil.

Af de efter 1922 udførte udvendige Restaureringsarbejder skal kort anføres: 1) at Gaslygterne i Slotsgaarden er fjernede og de gamle bevarede Lygtestativer indrettede til Belysning, 2) at de i de to Mellembygningers (østre og vestre Portbygning) i 1868 anbragte Aftrædelsesrum er fjernede og de gamle Buer aabnede saaledes, at Portbygningerne atter har faaet deres oprindelige Udseende, 3) at alle udvendige overflødige Faldstammer, Ventilationsaabninger, Røghætter m. m. er fjernede, 4) at Sandstensudsmykningerne paa Hovedbygningens Facade mod Slotsgaarden er blevet hovedreparerede, 5) at Pudsen paa Størstedelen af Slottets Facade er blevet fornyet, 6) at den ca. 1880 foran omtalte Reparation med et Cementlag over Murstensbelægningen i Buegangene er blevet fjernet og en ny Murstensbelægning i det oprindelige Mønster er blevet udført, og 7) at Brolægningen i Slotsgaarden er blevet grundig istandsat.

I de seneste Aar er endelig den indre Udsmykning i den bevarede Del af den gamle Stald blevet afdækket og restaureret, og det forventes, at Slottet inden længe vil blive forsynet med Centralvarme.

Efter Besættelsen fortsattes Undervisningen paa Slottet, og Arbejdet paa at dygtiggøre sig i det Kald, de unge Befalingsmænd havde valgt, fandt Sted med større Alvor og med dybere Perspektiv end maaske nogensinde forhen. Tid efter anden »musicerede« Værnemagten i Frederiksberg Have paa Plænen foran Slottet, saaledes bl. a. en Aften, medens Skolen havde Lærermøde i »Rosen«, hvor Drøftelserne over de unge Elevers Standpunkter i Undervisningen blandedes med Lyden af Værnemagtens »Underholdningskoncert« nedenfor Slottet.

Under den for vort Land saa tunge Tid kom den 1/5 1943, 75 Aarsdagen for Slottets Overdragelse til Officersskolen. Dagen mindedes stilfærdigt og værdigt. Ved Højtideligheden paa Slottet var alle Officerer klædt i Khakiuniform, alle civile i Formiddagsdress. Blandt de indbudte var Hans kgl. Højhed Prins Harald, Hans Højhed Prins Viggo, Forsvarsministeren, den kommanderende General og Viceadmiralen. Kongen var paa Grund af Sygdom forhindret i at komme til Stede. Kronprinsen blev modtaget paa Slotstrappen

af Forsvarsministeren og Skolens Chef, Oberst F. O. Jørgensen. Chefen for Officersskolen bød velkommen og udtalte sin Sorg over, at Kongen paa Grund af Sygdom var forhindret i at kunne komme til Højtideligheden, og Obersten mindedes Kongens Forbindelse med Officersskolen siden 1889. Efter et Leve for Hans Majestæt og Nationalsangen blev 1. Del af Redaktør E. Rindoms Kantate fra 50 Aars Jubilæet afsunget. Derefter holdt Obersten et kort Foredrag om den danske Officersuddannelse, hvorpaa Oberst i Ingeniørtropperne N. Maare gav en kort Redegørelse for Slottets Bygningshistorie gennem de forløbne 75 Aar. Efter 2. Del af Redaktør Rindoms Kantate betraadte Kronprinsen Talerstolen og udtalte: »Mine Herrer, jeg bringer Dem en Hilsen fra Kongen og Lykønskning til Jubilæet og de bedste Ønsker for Skolens Fremtid. Jeg haaber, at de, der gaar ud herfra, vil øve deres Gerning for Fædrelandet og vil vogte de store Traditioner, der er knyttet hertil.«

Derefter var den enkle Højtidelighed forbi.

Faa Maaneder senere, den 29. August, besatte den tyske Værnemagt Slottet, der om Morgenen den nævnte Dag blev anvendt som Opsamlingssted for Befalingsmænd, som i de foregaaende Timers Razzia var blevet taget af Værnemagten med Hjælpere, dels paa Kaserner og militære Kontorer, dels i Hjemmene. Skolens Elever og Personale samt enkelte civile blev holdt tilbage paa Slottet. (Antallet af Befalingsmænd og menige androg ca. 330). Samme Dags Aften blev Officererne ført til Idrætshuset for senere at blive anbragt paa Marienlyst og i Hornbæk. Officianterne blev i Begyndelsen af September fra Slottet ført til Skodsborg og Hellebæk, medens Skolens Elever og menige kom til Sandholmlejren.

Den tyske Vagtstyrke paa Slottet var i den første halve Snes Dage ca. 80 og blev derefter lidt efter lidt formindsket, indtil den til Slut var ca. 10 Mand. Det tyske Vagthold benyttede Barakkerne paa Ridebanen og nogle Lokaler i Staldbygningen til Indkvartering. Paa Kongens Fødselsdag den 26. September blev Slottet atter frigivet. Meddelelser herom var tilgaaet den foregaaende Dag, og om Morgenen den 26. kom en tysk Korporal og Menig med det tyske Flag, umiddelbart efter at en af Slottets Befalings-

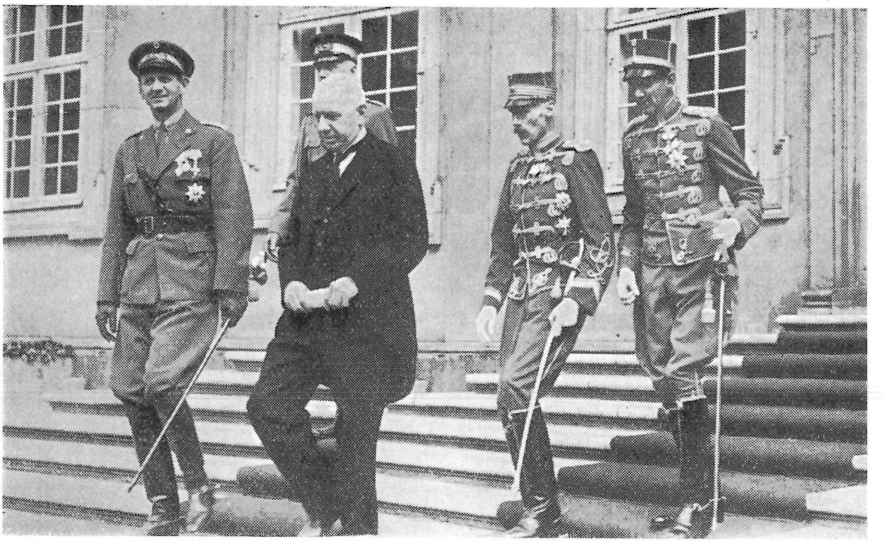

Kronprins Frederik, Prins Harald og Prins Viggo forlader sammen med Forsvarsminister Brorsen Officersskolen efter Højtideligheden paa Slottet den 1. Maj 1943.

mænd havde ladet Dannebrog gaa til Tops paa Slottets Altan. Korporalens Trusler og Protester m. m. i den Anledning gav intet Resultat.

Fra 1/10 1943 - 1/2 1944 blev de Arkiver, der hørte til Hærens Afdelinger, flyttede fra de rømmede Kaserner i Landet til Slottet og opmagasineret der. Naar undtages et Eftersyn i Slotskirken i Foraaret 1944, hvor Tyskerne undersøgte, om der fandtes Vaaben bag Alterbordet, blev Slottet efter 26. September 1943 forskaanet for yderligere Besøg af Værnemagten.

Den 4. Maj 1945 Kl. 22,00 buldrede en Styrke paa 10-15 Frihedskæmpere paa Slottets Port. Da den vagthavende fordrede, at den nævnte Styrke skulde gaa ud i Lyset foran Kikhullet i Porten, saa at det kunde konstateres, hvem Styrken var, inden Porten blev aabnet, nægtede Føreren for Styrken dette, og den aabnede Ilden mod Slotsporten fra Søndermarken lige overfor. Herved blev Portpartiet ramt af en Række Skud, ligesom enkelte Projektiler for ind ovenover Slotsporten i Boligen for Chefen for Officersskolen. Styrken forcerede derefter Stakittet mellem Slottet og Zoo-

logisk Have og kom gennem Grønnegaarden ind i Slotsgaarden, hvor Styrken efter Sigende havde faaet Ordre til at stille. Det viste sig imidlertid, at Mødestedet rigtignok havde været Slotsgaarden, men vel at mærke Restaurationen »Slotsgaarden« i Frederiksberg Have. Styrken rykkede følgelig kort efter derhen. Frihedsbevægelsens 4. Battl. Afsnit 5 rykkede derefter ind paa Slottet og forblev der indtil Slutningen af Maj Maaned, da den flyttede hen til Enghavevejens Skole. 21. Batt. 2. Kompagni var derpaa indkvarteret paa Slottet fra 1/6 - 12/9 1945, hvorefter Slottet gennemgik en tiltrængt Istandsættelse efter den foran omtalte ekstraordinære Benyttelse. Den 5/11 1945 blev Undervisningen genoptaget paa Slottet. I nær Fremtid vil Mindeplader over de under Besættelsen faldne Befalingsmænd, udgaaet fra Hærens Officersskole, blive anbragt i Vestibulen.

Til Slut skal nævnes nogle Arbejder, det endnu havde været ønskeligt at faa udført paa Slottet, nemlig dels Anbringelsen af Lygter paa hver Side af Slotstrappen i Slotsgaarden — jfr. Thuras Vitruvius — dels Opførelsen af et Springvand i Slotsgaarden svarende til det ligeledes i Vitruvius angivne Springvand. Herved vilde stort set det gamle Slotsgaardsparti være genskabt. Før Slottets 75 Aars Jubilæum indstillede Hærens Bygningstjeneste til Krigsministeriet, at et saadant Springvand i Anledning af Jubilæet blev anbragt. Imidlertid kunde Skolen efter Forhandling med Bygningsdistriktet, hvis daværende Chef i særlig Grad var optaget af Projekteringsarbejder til nye Kaserneanlæg, ikke tiltræde dette Forslag og man henstillede, at det til Springvandets Udførelse paaregnede Beløb anvendtes til andre efter Skolens Mening mere ønskelige Arbejder. Der blev derfor desværre ikke stillet Midler til Raadighed til førstnævnte Formaal — og heller ikke til de andre Arbejder.

Med Hensyn til Slottets Trappeparti i Slotsgaarden skal anføres, at Fundamentet til det første Slots Trappeparti kom for Dagens Lys, da det nuværende Trappeparti for nogle Aar siden blev restaureret.

Fundamenterne af det gamle Trappeparti viste en mindre Repose (ca. 3,9 m lang og ca. 1,9 m bred) end paa den nuværende Trappe. Resterne tydede paa, at Trappepartiet har været treløbet.

Endvidere vilde Anbringelsen af et Gitter i Hovedporten ud mod Roskilde Landevej være en Vinding, idet man herefter udefra vilde kunne faa det meget smukke Indblik i Slotsgaarden. Endelig vilde, som ofte andetsteds tidligere anført — jfr. bl. a. Forskønnelsen XVII Aargang 1927 Nr. 11-12 — Slottets Ydre vinde væsentlig, saafremt man i Søndermarken enten sænkede Karmen til Springvandet, saaledes at den kom i Højde med Jordoverfladen, eller bedre om man genaabnede det tildækkede Vandbassin sammesteds. I Slottets første Tid blev ret Syd for Slottet gravet et Bassin i »Plantagen«, som Søndermarken dengang blev benævnt. Bassinet blev 1858-59 ændret til et stort aabent Højdereservoir for Københavns Vandvæsen med et Springvand i Midten. Østlig for samme blev opført et Vandtaarn. Bassinet blev i 1890-91 overdækket og ovenpaa dette anbragt et Springvand. Vandtaarnet blev ødelagt ved Sabotage under Besættelsen den 15/12 1943 Kl. 3,40. Endvidere burde imod Frederiksberg Have den øverste Hæk foran Slottet erstattes med et lavt Hegn, saaledes at Slottets nederste Del ikke som nu bliver skjult. Slottet vilde derved faa mere Rejsning. Det bedste vilde maaske være, om man udførte et Trappeparti paa Skraaningerne midt foran Slottet i Tilslutning til dettes Midtertrappe i Forbindelse med en Formindskelse af Platformen her — jfr. de gamle Stik fra Midten af det 18. Aarhundrede. At Slottets Udseende vilde vinde meget herved, kan man nu tydeligt bedømme efter det Kik, der saa smukt er udført fra Andebakkestien ind mod Slottet.

Endelig maa man haabe, at de Planer, der Tid efter anden har været fremme, dels med Hensyn til Udførelsen af en Tunnel gennem Frederiksberg Bakke, dels til en Bebyggelse af Ridebanen ved Foden af Bakken (Belægningsbygninger og Idrætsanlæg for Skolens Elever) ikke maa blive bragt til Udførelse.

Selv om Trafikken desværre nu gaar lige tæt forbi Slottet, ligger det dog fornemt tilbagetrukket fra almindelig Bebyggelse, kronende Bakkens Top. Saavel en Tunnel gennem Bakken som en Bebyggelse af Partiet mellem Josty og Roskilde Landevej — Zoologisk Have kan jo desværre ikke flyttes — vilde i høj Grad forringe Slottets nuværende smukke Beliggenhed.

Skulde der iøvrigt Tid efter anden fremkomme Ønsker om Ændringsarbejder paa Slottet eller Bebyggelser i Slottets Nærhed, er Slottet nu, takket være Fredningsloven af 1918, fredet i Klasse A, hvorfor saadanne Forslag til Ændringer m. m. først skal forelægges det særlige Bygningssyn til Godkendelse.
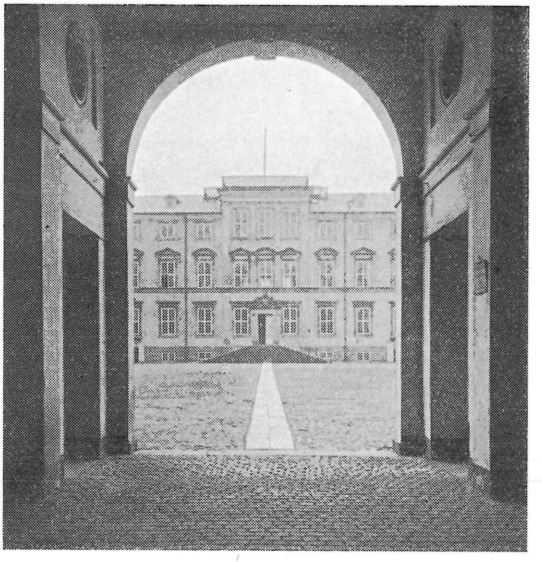
Af de Slotte, som danske Kongers Byggelyst, Pragtglæde og Skønhedssans har rejst, er Christiansborg og Frederiksborg blevet et Rov for Luerne og Hørsholm er skaanselsløst jævnet med Jorden. Et lykkeligt Tilfælde har, tiltrods for overhængende Brandfare gennem mange Aar, endnu bevaret Frederiksberg Slot i dets ydre arkitektoniske Helhed uberørt af Tiden. Maatte Slottet frem i Tiden stadig krone Bakkens Top og huse den Skole, hvor de unge Befalingsmænd, omgivet af Fortidens smukke og historisk interessante Minder, kan dygtiggøre sig til det Kald, de har ment var det bedste, de kunde vælge.